

RAINER MARIA RILKE

Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή

ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Μετάφραση
ΜΑΡΙΟΥ ΠΛΩΡΙΤΗ

Ίκαρος

Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή

RAINER MARIA RILKE

Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή

ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Μετάφραση
ΜΑΡΙΟΥ ΠΛΩΡΙΤΗ

"Ικαρος

Rainer Maria Rilke
Briefe an einen jungen Dichter

Insel-Verlag, Leipzig, 1929

(Μετάφραση από τὰ γερμανικά)

Τά Γράμματα σ' ἓνα νέο ποιητή πρωτοφάνηκαν στά 1929 μέ τόν τίτλο *Briefe an einen jungen Dichter*. Ἦταν δέκα γράμματα, πού ὁ *Rainer Maria Rilke* εἶχε στείλει ἀπ' τά 1903 ὡς τά 1908 σέ ἓναν ἄγνωστό του νέο, τόν *Franz Xaver Kappus*, μαθητή τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς κι ἀργότερα ἀνθυπολοχαγό τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ τῆς Αὐστρουγγαρίας.

Ὅπως ὁ ποιητής τοῦ Βιβλίου τῶν Ὁρῶν, ἔτσι κι ὁ *Franz Xaver Kappus* παράτησε σύντομα τό στρατιωτικό στάδιο κι ἀφοσιώθηκε στή λογοτεχνία.

Τά δέκα τοῦτα γράμματα δίνουν μιά σύντομη, ἀλλά οὐσιαστική, εἰκόνα τῆς «Ποιητικῆς» τοῦ Ρίλκε καί, προπάντων, τῆς καλλιτεχνικῆς «Ἠθικῆς» του.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τέλειωνε τό φθινόπωρο τοῦ 1902, τότε. Μέσα στό πάρκο τῆς Στρατιωτικῆς Ἀκαδημίας τῆς *Wiener Neustadt*, κάτω ἀπ' τὶς γέρικες καστανιές, καθόμουν καὶ διάβαζα. Ἦμουν τόσο βυθισμένος, πού μόλις καὶ κατάλαβα πώς ὁ μοναδικός «μὴ ἀξιωματικός» ἀπ' τοὺς καθηγητὲς μας, ὁ *Hogaček*, ὁ ἀγαθός καὶ πολυδιαβασμένος ἱερέας τῆς Ἀκαδημίας, μέ ζύγωσε. Μοῦ πῆρε ἀπ' τὰ χέρια τό βιβλίό μου, κοίταξε τό ξώφυλλο καὶ κούνησε τό κεφάλι του:

«Ποιήματα τοῦ *Rainer Maria Rilke*;» ρώτησε σκεφτικός. Τό ξεφύλλισε, διάβασε στά πεταχτά μερικούς στίχους, σταμάτησε γιά λίγο μακριά στοχαστική τή ματιά του, κι εἶπε τέλος:

«Ἔτσι λοιπόν, ὁ εὐέλπις *René Rilke* ἔγινε ποιητής;»

Μοῦ μίλησε, τότε, γιά τό ἀδύναμο *kei-*

νο γλωμό παιδί. Ἐδῶ καί δεκαπέντε χρόνια, οἱ γονεῖς του τόν εἶχαν στείλει στό Στρατιωτικό Προπαιδευτήριον τοῦ *Sankt Pölten*, τόν προορίζανε γι' ἀξιωματικό. Ὁ *Hogaček* ἦταν τότε ἱερέας τοῦ Σχολείου ἐκείνου. Τόν θυμόταν ἀκόμα πολύ καθαρά τόν παλιό μαθητή του:

Ὁ *Rilke* ἦταν ἓνα σιωπηλό, σοβαρό ἀγόρι, μέ πλήθος χαρίσματα. Τοῦ ἄρεσε νά μένει ἀποτραβηγμένος μακριά ἀπ' τούς ἄλλους, κι ὑπόμενε καρτερικά τό ζυγό τοῦ οἰκοτροφείου. Ἐπειτ' ἀπό τέσσερα χρόνια, προβιβάστηκε μαζί μέ τούς συμμαθητές του στήν Ἀνώτερη Στρατιωτική Σχολή, πού βρισκόταν στό *Mährisch-Weisskirchen*. Ἐκεῖ, ὅμως, ἀποφάνηκε πώς ὁ ὄργανισμός του δέν εἶχε τόση ἀντοχή, κι οἱ γονεῖς του τόν τράβηξαν ἀπ' τή Σχολή, νά συνεχίσει τίς σπουδές του κοντά τους, στήν Πράγα. Ποιά στάθηκε, ἀπό τότε, ἡ ζωή τοῦ *Rilke*, ὁ *Hogaček* δέν ἤξερε πιά νά μοῦ πεῖ.

Δέν εἶναι ν' ἀπορήσει κανένας πού, ἀκούγοντας τήν ἱστορία τούτη, ἀποφάσισα εὐθύς νά στείλω στόν *Rainer Maria Rilke* τά ποιητικά μου δοκίμια καί νά τοῦ ζητήσω τή γνώμη του. Εἴκοσι μόλις χρόνων τότε, στό κατώφλι μιᾶς καριέρας πού τήν ἔνιωθα δλότελα ἀντίθετη ἀπ' τούς πόθους καί τά ὄνειρά μου, στοχαζόμουν πώς ἂν κάποιος μπορούσε νά μέ καταλάβει, αὐτός ὁ κάποιος θά 'ταν βέβαια ὁ ποιητής τοῦ *Mir zur Feier**. Καί, χωρίς καλά-καλά νά τό θελήσω, ἕνα γράμμα συντρόφευε τά ποιήματά μου: μέσα στό γράμμα κεῖνο ἄνοιγα τήν καρδιά μου τόσο πλέρια, τόσο ἀκράτητα, ὅσο ποτέ πρὶν καί ποτέ ἄλλοτε πιά σέ κανέναν ἄλλον.

Βδομάδες καί βδομάδες πέρασαν, κι ἤρθε τέλος ἡ ἀπόκριση: ἕνας βαρὺς φάκελος μέ τή γαλάζια σφραγίδα τοῦ ταχυδρομείου τοῦ Παρισιοῦ. Τό ἴδιο καθάριο, ὁμορφο, σίγουρο γράψιμο στό πα-

* Γιά νά γιορτάσω τόν ἑαυτό μου.

νώγραμμα καί μέσα στά φύλλα τοῦ γράμματος, ἀπ' τήν πρώτη ὡς τή στερνή γραμμή. Ἔτσι ἄρχισε ἡ ἀλληλογραφία μου μέ τόν *Rainer Maria Rilke*, καί κράτησε ὡς τά 1908. Τότε ἔσβησε σιγά-σιγά: γιατί ἡ ζωή μ' εἶχε σπρώξει σέ κείνους ἴσα-ἴσα τούς δρόμους, ἀπ' ὅπου ἤθελε νά μέ ξεμακρύνει ἡ θερμή, τρυφερή, συγκινητική φροντίδα τοῦ Ποιητῆ.

Ὅμως αὐτό δέν ἔχει σημασία. Σημασία ἔχουν τά δέκα τοῦτα γράμματα. Πολύτιμα, γιατί ξανοίγουν τόν κόσμον, ὅπου ὁ *Rainer Maria Rilke* ἔζησε καί δημιούργησε — πολύτιμα καί γιά ὄλους ἐκείνους πού ὠριμάζον καί πλάθονται σήμερον, πού θά ὠριμάσουν καί θά πλαστοῦν αὔριο. Σάν εἶναι ὁμοῦς νά μιλήσει ἕνας μεγάλος καί μοναδικός, οἱ μικροί καί ταπεινοί πρέπει νά σωπαίνουν.

FRANZ XAVER KAPPUS

Βερολίνο, Ἰούνιος 1929

Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή

Παρίσι, 17 τοῦ Φλεβάρη 1903

Φίλε Κύριε,

Ἐδῶ καί λίγες μόλις μέρες πῆρα τό γράμμα σας. Θέλω νά σᾶς εὐχαριστήσω γιά τή μεγάλη καί πολύτιμη, γιά μένα, ἐμπιστοσύνη πού μοῦ δείχνετε. Δέ μπορῶ ὅμως νά κάνω τίποτα περισσότερο. Δέ μπορῶ νά μπῶ στήν τεχνική τῶν στίχων σας: κάθε εἶδους κριτική βλέψη εἶναι κάτι τόσο ξένο ἀπό μένα. . . Ἡ κριτική εἶναι τό χειρότερο μέσο γιά ν' ἀγγίξεις ἕνα ἔργο τέχνης: καταντάει πάντα σέ πετυχημένες, λίγο ἤ πολύ, παρανοήσεις. Δέ μποροῦμε ὅλα νά τά συλλάβουμε καί νά τά ἐκφράσουμε — ὅσο κι ἂν θέλουν πολλοί νά μᾶς πείσουν γιά τό ἀντίθετο. Τά περισσότερα ἀπ' ὅσα μᾶς συμβαίνουν δέ μποροῦμε νά τά ἐκφράσουμε, ξετυλίγονται μέσα σέ μιά σφαίρα, πού

ποτέ καμιά λέξη δέν τήν καταπάτησε. Καί ἀπ' ὅλα πιό ἀδύνατο εἶναι νά ἐκφράσουμε τά ἔργα τῆς τέχνης, τίς μυστηριακές αὐτές ὑπάρξεις πού ἡ ζωή τους δέ γνωρίζει τέλος, καθώς πορεύεται πλάι στή δική μας τήν περαστική, τήν πρόσκαιρη ζωή.

Πρέπει, ἔπειτ' ἀπό τούτη τήν παρατήρηση, νά προσθέσω ἀκόμα πώς οἱ στίχοι σας δέν ἔχουν δική τους ἀτομική ἔκφραση, κι ὥστόσο βρίσκω μέσα κεῖ, δειλό κι ἀβλάστητο ἀκόμα, τό ἔμβρυο μιᾶς προσωπικότητας. Τό 'νωσα αὐτό ἐντονότερα στό τελευταῖο σας ποίημα: «Ἡ ψυχή μου». Ἐκεῖ, κάτι Δικό σας γυρεύει νά βρεῖ ἔκφραση καί μορφή. Καί μέσ' ἀπ' τ' ὁμορφο ποίημά σας «Στό Leopardi» ἀναδίνεται μιᾶ κάποια συγγένεια μ' ἐκεῖνο τόν Μεγάλο Ἐρημίτη. Ὡστόσο, τά ποιήματά σας δέν ἔχουν δική τους ὑπόσταση, δέν ἔχουν αὐθυπαρξία — οὔτε κἀν τό τελευταῖο, οὔτε κἀν τό ποίημα γιά τό Leopardi. Τό γράμμα σας, πού τά

συντρόφευε, δέν παράλειψε νά μοῦ ἐξηγήσει μιά κάποιαν ἀτέλειά τους, πού τήν ἔνωσα διαβάζοντάς τα, χωρίς ὅμως καί νά μπορῶ νά τῆς δώσω ἕνα ὄνομα.

Ρωτᾶτε ἄν εἶναι καλοί οἱ στίχοι σας. Ρωτᾶτε ἐμέναν. Ρωτήσατε, βέβαια, κι ἄλλους πρῖν. Τούς στέλνετε στά περιοδικά. Τούς συγκρίνετε μ' ἄλλα ποιήματα, ἀναστατωνόσαστε ὅταν κάποιοι ἀρχισυντάχτες σᾶς γυρνᾶνε πίσω τά ποιητικά σας δοκίμια. Ἄπό δῶ καί μπρός (μιά καί μοῦ ἐπιτρέψατε νά σᾶς δίνω συμβουλές) σᾶς παρακαλῶ νά τ' ἀπαρνηθεῖτε ὄλ' αὐτά. Ἡ ματιά σας εἶναι γυρισμένη πρὸς τά ἔξω· αὐτό, προπάντων, δέν πρέπει νά κάνετε τώρα πιά. Κανένας δέ μπορεῖ νά σᾶς συμβουλέψει ἢ νά σᾶς βοηθήσει, κανένας. Ἕνας μονάχα δρόμος ὑπάρχει: βυθιστεῖτε μέσα στόν ἑαυτό σας, ἀναζητήστε τήν αἰτία πού σᾶς ἀναγκάζει νά γράφετε, δοκιμάστε ἄν οἱ ρίζες της φυτρώνουν ἀπ' τίς πιό βαθιές γωνιές τῆς

καρδιάς σας. Ἐξομολογηθεῖτε στὸν ἑαυ-
τό σας: θά πεθαίνατε τάχα, ἂν σᾶς ἀπα-
γόρευαν νὰ γράφετε; Τοῦτο, πρῶτ' ἀπ'
ὅλα: ἀναρωτηθεῖτε, τὴν πιό σιγηλή ὥρα
τῆς νύχτας σας: Πρέπει νὰ γράφω; Σκα-
λίστε βαθιά μέσα σας, νὰ βρεῖτε τὴν ἀ-
πόκριση. Κι ἂν ἡ ἀπόκριση τούτη ἀντη-
χῆσει καταφατικά, ἂν ἀπέναντι στοῦ βα-
θυσήμαντο τοῦτο ρώτημα μπορεῖτε νὰ
ὑψώσετε ἓνα στέρεο κι ἀπλό Πρέπει, τό-
τε πλάσετε τὴ ζωὴ σας σύμφωνα μ' αὐτὴ
τὴν ἀνάγκη. Ἡ ζωὴ σας, ἀκόμα καὶ στὴν
πιό ἀδιάφορη, τὴν πιό ἄδειαν ὥρα της,
πρέπει νὰ γίνει σημάδι καὶ μάρτυρας αὐ-
τῆς τῆς ὁρμῆς. Ζυγῶστε, τότε, τὴ φύση.
Πασχίστε, τότε, νὰ πεῖτε, σὰ νὰ ἴσαστε ὁ
πρῶτος ἄνθρωπος πάνω στὴ γῆ, τί βλέ-
πετε, τί ζεῖτε, τί ἀγαπᾶτε, τί χάνετε. Μὴ
γράφετε ἐρωτικά τραγούδια. Ἀποφύγε-
τε, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τοῦτα τὰ πολὺ τρε-
χούμενα καὶ συνηθισμένα θέματα: εἶναι
τὰ πιό δύσκολα, κι ὁ ποιητῆς πρέπει νὰ

φτάσει σ' ὅλη τήν τρανή ὠριμότητα τῆς δύναμής του γιά νά μπορέσει νά δώσει κάτι δικό του, ἐκεῖ ὅπου, σίγουρη καί λαμπερή — κάποιες φορές — ἡ παράδοση παρουσίασε τόσην ἀφθονία. Μακριά ἀπ' τά μεγάλα γενικά θέματα, σκύψετε σέ κεῖνα πού σᾶς προσφέρει ἡ καθημερινότητα. Ἰστορήστε τίς θλίψεις καί τούς πόνους σας, τούς φευγαλέους στοχασμούς σας, τήν πίστη σας σέ κάποιαν ὁμορφιά — ἱστορήστε τα ὅλα τοῦτα μέ βαθιά, γαλήνια, ταπεινή εἰλικρίνεια, καί μεταχειριστεῖτε, γιά νά ἐκφραστεῖτε, τά πράγματα πού σᾶς περιτριγυρίζουν, τίς εἰκόνες τῶν ὀνείρων σας καί τίς πηγές τῶν ἀναμνήσεών σας. Ἐάν ἴσως ἡ καθημερινότητά σας σᾶς φαίνεται φτωχή, μὴν τήν καταφρονήσετε. Καταφρονήστε τόν ἴδιο τόν ἑαυτό σας, πού δέν εἶναι ἀρκετά ποιητής καί δέ μπορεῖ νά καλέσει κοντά του τά πλούτη της. Γιά τό δημιουργό δέν ὑπάρχει φτώχεια, οὔτε φτωχοί κι ἀδιάφοροι

τόποι. Καί μέσα σέ φυλακή ἀκόμα ἂν ἦσαστε κλεισμένος, κι οἱ τοῖχοι της δέν ἀφήνανε τούς ἤχους τοῦ κόσμου νά φτάσουν ὡς ἐσᾶς — δέ θά σᾶς ἔμεναν, ὥστόσο, ἀμόλευτα μέσα σας, τά παιδικά σας χρόνια, ὁ ἀκριβός, βασιλικός τοῦτος πλοῦτος, ὁ θησαυρός αὐτός τῶν ἀναμνήσεων; Γυρίστε κατά κεῖ τό νοῦ σας. Πασχίστε ν' ἀνασύρετε, ἀπ' τό βυθό αὐτῶν τῶν περασμένων, τίς βουλιαγμένες ἐντυπώσεις. Ἡ προσωπικότητά σας θά δυναμωθεῖ, ἡ μοναξιά σας δέ θά 'ναι πιά ἄδεια καί θά σᾶς γίνει ἓνα καταφύγιο ὄνειρου, ὅπου κανένας θόρυβος ἀπ' ἔξω δέ θά φτάνει. Κι ἂν ἀπό τούτη τήν ἐπιστροφή στόν ἑαυτό σας, ἀπό τούτη τήν καταβύθιση στόν δικό σας κόσμο, στίχοι ξεπηδήσουν, δέ θά σκεφτεῖτε νά ρωτήσετε τούς ἄλλους ἂν εἶναι καλοί στίχοι. Κι οὔτε θ' ἀποζητήσετε νά ἐνδιαφερθοῦν τά περιοδικά γι' αὐτούς: οἱ στίχοι σας δέ θά 'ναι, γιά σᾶς, παρά ἓνα ἀγαπημένο φυσικό σας χάρισμα,

Ένα κομμάτι κι ένας φθόγγος απ' τή ζωή σας. "Ένα έργο τέχνης είναι άξιο μόνο σάν ξεπηδάει από μιάν ανάγκη. Για νά τό κρίνεις, πρέπει νά δεῖς ποιά εἶν' ἡ πηγὴ του. Γι' αὐτό, φίλε Κύριε, δέ μπορῶ νά σᾶς δώσω παρά τούτη μόνο τή συμβουλή: βυθιστεῖτε στόν ἑαυτό σας, ψάξτε στά βάθη, απ' ὅπου πηγάζει ἡ ζωὴ σας. Ἐκεῖ θά βρεῖτε τήν ἀπόκριση στό ρώτημα: πρέπει νά δημιουργεῖτε; Δεχτεῖτε την, ὅπως θ' ἀντηχήσει, χωρίς νά γυρέψετε τό νόημά της. Ἴσως βγεῖ πῶς ἡ Τέχνη σᾶς καλεῖ. Τότε, ἀγκαλιάστε αὐτή τή μοίρα, κρατῆστε την γιά πάντα ἀπάνω σας, μ' ὄλο τό βάρος καί τό μεγαλεῖο της, χωρίς ποτέ ν' ἀποζητήσετε καμιάν ἀμοιβή απ' ἔξω. Γιατί ὁ δημιουργός πρέπει νά 'ναι ὀλόκληρος ἕνας κόσμος γιά τόν ἑαυτό του, νά βρίσκει τά πάντα στόν ἑαυτό του καί στή Φύση, πού μαζί της εἶναι δεμένος.

Μπορεῖ ὅμως, ἔπειτ' απ' αὐτή τήν

«κάθοδο» μέσα στὸν ἑαυτό σας καὶ στὸν ἐντὸς σας «ἐρημίτη», νὰ πρέπει ν' ἀπαρνηθεῖτε τὴ μοίρα τοῦ ποιητῆ. (Φτάνει, ὅπως σᾶς εἶπα, νὰ νιώσει κανένας πὼς μπορεῖ νὰ ζήσει καὶ χωρὶς νὰ γράφει — κι εὐθύς τὸ γράψιμο τοῦ εἶναι ἀπαγορευμένο.) Μά καὶ τότε ἀκόμα, αὐτὴ ἢ αὐτοσυγκέντρωση, πού σᾶς ζητῶ, δέ θά 'χει σταθεῖ μάταιη. Ἡ ζωὴ σας θά βρεῖ, δίχως ἄλλο, μέσ' ἀπὸ κεῖ, τοὺς δικούς της δρόμους· κι εὐχομαι, περισσότερο ἀπ' ὅσο δύνονται τὰ λόγια μου νὰ σᾶς ποῦν, οἱ δρόμοι σας τοῦτοι νὰ 'ναι ἄξιοι, πλατιοί κι εὐτυχισμένοι.

Τί ἄλλο μπορῶ νὰ πῶ; Νομίζω πὼς τόνισα ὅ,τι ἔπρεπε. Κι ἀκόμα μιά φορά, ἓνα θέλω νὰ σᾶς συμβουλέψω: ν' ἀναπτυχθεῖτε, γαλήνια καὶ σοβαρά, σύμφωνα μὲ τὸ δικό σας νόμο. Θά συνταράζατε, ὅσο γίνεται πιό βίαια κι ὀλέθρια, τὴν ἐξέλιξή σας, ἂν στρέφατε τὴ ματιά σας πρὸς τὰ ἔξω κι ἂν προσμένατε ἀπ' ἔξω ἀπόκριση

σέ ρωτήματα, όπου μόνο τό πιό βαθύ
αἴσθημά σας, στήν πιό χαμηλόφωνη ὥρα
σας, μπορεῖ ἴσως νά ἀποκριθεῖ.

Μέ χαρά μου βρῆκα τό ὄνομα τοῦ κα-
θηγητῆ Horaček στό γράμμα σας. Δια-
τηρῶ πάντα, ἀπό τά χρόνια κεῖνα, βαθύ
σεβασμό κι εὐγνωμοσύνη γιά τόν ἀγα-
πητόν αὐτό σοφό. Θά εἶχατε τήν καλο-
σύνη νά τοῦ τό πεῖτε; Εἶναι τόσο καλός
πού μέ θυμᾶται ἀκόμα, καί τοῦ χρωστῶ
χάρη γι' αὐτό.

Σᾶς στέλνω πίσω τούς στίχους, πού
φιλικά μοῦ ἐμπιστευτήκατε. Καί σᾶς εὐ-
χαριστῶ, ἄλλη μιᾶ φορά, γιά τή μεγάλη
κι ἐγκάρδια ἐμπιστοσύνη σας. Προσπά-
θησα, στήν ἀνυπόκριτη τούτη ἀπάντησή
μου, γραμμένη ὅσο δυνόμουν καλύτερα,
νά φανῶ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῆς κάπως
περισσότερο ἄξιος ἀπ' ὅ,τι πραγματικά
εἶμαι, ὁ ξένος ἐγώ.

Μ' ἀφοσίωση καί συμπάθεια

RAINER MARIA RILKE

II

Viareggio, κοντά στην Pisa (Ίταλία),
5 τοῦ Ἀπρίλη 1903

Συχωρέστε με, ἀγαπητέ Κύριε, πού σήμερα μόλις — καί μέ πόσην εὐγνωμοσύνη! — θυμήθηκα τό γράμμα σας τῶν 24 τοῦ Φλεβάρη: ἤμουν ἀνήμπορος ὅλον αὐτό τόν καιρό, ὄχι καθαυτό ἄρρωστος, μά ἐξαντλημένος ἀπό μιάν ἀτονία, πού μ' ἄφησεν ἡ γρίππη, καί μ' ἔκανε ἀνίκανο γιά ὀτιδήποτε. Στό τέλος, ἐπειδή δέν ἔβλεπα καμιάν ἀλλαγῆ, ἤρθα σέ τούτη τή θάλασσα τοῦ νότου, πού κι ἄλλοτε μοῦ ἔχε χαρίσει τό βάλσαμό της. "Ὅμως δέν ἔγιναν ἀκόμα, τό γράψιμο μέ κουράζει· πρέπει, λοιπόν, νά πάρετε τίς λίγες τοῦτες γραμμές σά νά ἔταν πολύ περισσότερες.

Θέλω, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νά βεβαιωθεῖτε πώς τά γράμματά σας εἶναι πάντα χαρά

για μένα. Μόνο πού πρέπει νά 'σαστε ἐπιεικής για τίς ἀπαντήσεις. Ίσως νά σᾶς ἀφήνουν, συχνά, μ' ἄδεια τά χέρια· γιατί, κατά βάθος — καί, ἴσα-ἴσα, σ' ὅ,τι πιά βαθύ καί πιά σημαντικό — εἴμαστε ἀνείπωτα μόνοι· για νά μπορέσουμε νά συμβουλέψουμε ἢ νά βοηθήσουμε ὁ ἕνας τόν ἄλλο, πρέπει πολλά νά τύχουν καί πολλά νά κατορθωθοῦν, χρειάζεται ἕνας ὀλόκληρος ἀστερισμός ἀπό γεγονότα για νά πετύχει τοῦτο καί μιά μόνο φορά.

Σήμερα, θά 'θελα για δύο μονάχα πράγματα νά σᾶς μιλήσω:

Γιά τήν εἰρωνεία, πρῶτα. Μήν τήν ἀφήσετε νά σᾶς κυριέψει, προπάντων τίς ὥρες πού στερεύει ἢ δημιουργικότητά σας. Στίς δημιουργικές σας στιγμές, προσπαθῆστε νά τή χρησιμοποιήσετε σάν ἕνα ἀκόμα μέσο για νά «συλλάβετε» τή ζωή... Ὄταν τή μεταχειρίζομαστε μέ ἀγνότητα, μένει ἀγνή κι ἐκείνη, καί δέν πρέπει νά ντρεπόμαστε γι' αὐτήν. Κι ἄν

νιώθετε πώς σᾶς τραβάει ἀκαταμάχητα, ἂν φοβόσαστε πώς ὀλοένα καί περισσό-τερο δενόσαστε μαζί της, τότε στραφεῖτε πρὸς τὰ Μεγάλα καί Βαθυσήμαντα: μπροστά τους, μοιάζει ταπεινή κι ἔρημη. Ἄναζητῆστε τό βάθος τῶν πραγμάτων: ἐκεῖ δέν κατεβαίνει ἡ εἰρωνεία — κι ἂν σᾶς ἀκολουθήσει ὡς τό χεῖλος τοῦ Μεγάλου, ἀναρωτηθεῖτε τότε ἂν ὁ ἐκφραστικός τοῦτος τρόπος πηγάζει τάχα ἀπό μίαν ἀνάγκη τῆς ὑπαρξῆς σας. Γιατί, κάτω ἀπ' τήν ἐπίδραση τῶν βαθυσήμαντων πραγμάτων, ἢ θά πέσει σά λέπι ἀπό πάνω σας (πού θά πεῖ πώς ἦταν κάτι τυχαῖο καί πρόσκαιρο), ἢ (ἂν σᾶς εἶναι ἀληθινά ἔμφυτη) θά σφυρηλατηθεῖ μοναχῆ της σ' ἀκριβό ἐργαλεῖο καί θά γίνει ἐν' ἀπ' τά μέσα, μέ τά ὁποῖα πρέπει νά διαμορφώσετε τήν τέχνη σας.

Καί τό δεύτερο, πού θέλω σήμερα νά σᾶς πῶ, εἶναι τοῦτο:

Ἄπ' ὅλα μου τά βιβλία, λίγα μου εἶ-

ναι ἀπαραίτητα: δύο τους βρίσκονται πάντα ἀνάμεσα στά πράγματά μου, ὅπου κι ἄν πάω. Τά 'χω κι ἐδῶ, τώρα, κοντά μου: τή Βίβλο καί τά βιβλία τοῦ μεγάλου Δανοῦ ποιητῆ Jens Peter Jacobsen*. 'Αλήθεια, τά 'χετε διαβάσει τά ἔργα του; Εὐκολα μπορεῖτε νά τά βρεῖτε, μερικά τους ἔχει ἐκδώσει ἡ Reklams Universal-Bibliothek, καί σέ πολύ καλή μετάφραση. Πάρτε τό μικρό τόμο "Ἐξι νουβέλες τοῦ J. P. Jacobsen καί τό μυθιστόρημά του *Niels Lyhne* κι ἀρχίστε ἀπ' τήν πρώτη νουβέλα, τό *Mogens*.

* Ὁ Jacobsen (1847-85) εἶναι ἡ κορυφαία μορφή τῆς σύγχρονης «'Αναγέννησης» στή δανική λογοτεχνία. Λυρικός στήν πρόζα του καί στοχαστής στήν ποίησή του, δξύτατος ἀνατόμος τῆς ψυχῆς καί μοναδικός ζωγράφος τῆς φύσης, ἔξοχος χειριστής τῆς γλώσσας, ἀφησε λιγοστά ἀλλά καίρια βιβλία: *Mogens καί ἄλλα διηγήματα* (1872-84), *Marie Grubbe* (1876), *Niels Lyhne* (1880). Τό τελευταῖο — πού εἶναι, κατά ἕναν τρόπο, αὐτοβιογραφικό μυθιστόρημα — ὁ Ibsen τό χαρακτήρισε: «Τό σπουδαιότερο βιβλίον τοῦ 19ου αἰῶνα» (Σ.τ.Μ.).

“Ένας όλόκληρος κόσμος θά σᾶς κυριέψει, ἢ εὐτυχία, ὁ πλοῦτος, τό ἀνεξερεύνητο μεγαλεῖο ἑνός κόσμου. Ζῆστε, γιά λίγο, μέσα σ’ αὐτά τά βιβλία, διδαχτεῖτε ἀπό κεῖ ὅ,τι νομίζετε πώς ἀξίζει νά τό διδαχτεῖ κανένας, μά, πάνω ἀπ’ ὅλα, ἀγαπήστε τα. Ἡ ἀγάπη αὐτή θά σᾶς ἀνταποδοθεῖ μυριάδες, μυριάδες φορές καί (ὅποια καί νά σταθεῖ ἡ κατοπινή ζωή σας) θά πλεχτεῖ, εἶμαι βέβαιος, πέρα ὡς πέρα στό φαντό τῆς ὑπαρξῆς σας καί θά γίνει ἐν’ ἀπ’ τά πιό σημαντικά νήματα του, ἀνάμεσα στά νήματα τῶν δοκιμασιῶν σας, τῶν ἀπογοητεύσεών σας καί τῶν χαρῶν σας.

”Αν χρειάζοταν νά πῶ ἀπό ποιόν ἔμαθα κάτι γύρω στή φύση τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, γύρω στά βάθη καί τήν αἰωνιότητά της, δύο μονάχα ὀνόματα θά ’ρχονταν στά χεῖλη μου: τοῦ Jacobsen, τοῦ μεγάλου μεγάλου ποιητῆ, καί τοῦ Auguste Rodin, τοῦ γλύπτη πού δέν ἔχει τόν

ὅμοιό του ἀνάμεσα στούς καλλιτέχνες τοῦ
καιροῦ μας.

Καί κάθε καλή τύχη νά 'ναι στό δρό-
μο σας!

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

III

Viareggio, κοντά στην Pisa (Ίταλία)

23 τοῦ Ἀπρίλη 1903

Τό πασχαλιάτικο γράμμα σας, ἀγαπητέ Κύριε, μοῦ ἔδωσε πολλή χαρά. Μοῦ ἔπε τόσα καί τόσα γιά σᾶς, κι ὁ τρόπος πού μιλάτε γιά τή μεγάλη κι ἀγαπημένη τέχνη τοῦ Jacobsen μοῦ ἔδειξε πώς δέ γελάστηκα, ὅταν ὀδηγοῦσα τή ζωή σας, μέ τά τόσα της προβλήματα, κατά κείνη τήν κορφή.

Τώρα θ' ἀνοιχτεῖ μπροστά σας ὁ *Niels Lyhne*, ἕνα βιβλίο ὄλο λαμπρότητα καί βάθος. "Ὅσο πιό πολύ τό διαβάζεις, τόσο περισσότερο βλέπεις πώς τά πάντα βρίσκονται κεῖ μέσα: ἀπ' τό πιό ἀνάλαφρο ἄρωμα τῆς ζωῆς ὡς τήν πλέρια, ἀκράτητη γεύση τῶν πιό πολύχυμων καρπῶν της. Δέν ὑπάρχει τίποτα, κεῖ μέσα, πού δέ θά μπορούσες νά τό καταλάβεις, νά τό

συλλάβεις, νά τό νιώσεις — νά τό ἀναγνω-
ρίσεις ἀπ' τόν παλμικό ἀντίλαλο, πού
προκαλεῖ στή θύμηση. Τίποτα δέν εἶναι
ἀσήμαντο ἐκεῖ: τό παραμικρότερο ἐπει-
σόδιο ξετυλίγεται σά μιά Μοίρα, κι ἡ ἴδια
ἡ Μοίρα μοιάζει μέ θαυμαστό ὕφαντό,
πού κάθε νῆμα του ὀδηγίεται ἀπό ἓνα ἄ-
πειρα τρυφερό χέρι, καί κρατιέται ἀπό
ἕκατό ἄλλα νήματα. Θά δεῖτε τί μεγάλη
εὐτυχία εἶναι τό πρῶτο διάβασμα αὐτοῦ
τοῦ βιβλίου, καί θά πορευόσαστε ἀπό ξά-
φνιασμα σέ ξάφνιασμα, σά μέσα σ' ὄνει-
ρο. "Ὅμως μπορῶ νά σᾶς προμαντέψω
πώς, προχωρώντας ὀλοένα, τό ἴδιο πάντα
θαμπωμένος θά περνᾶτε μέσ' ἀπ' τίς σε-
λίδες αὐτές: δέ χάνουν τίποτα ἀπ' τή
θαυμαστή τους δύναμη καί τήν παραμυ-
θένια τους γοητεία, πού τυλίγουν τόν ἀνα-
γνώστη ὅταν τίς πρωτοζυγώσει. Τίς χαι-
ρεσαι ὄλο καί περισσότερο, ἡ εὐγνωμο-
σύνη πληθαίνει ἀδιάκοπα μέσα σου κι
ἀντικρύζει τόν κόσμο μέ πιότερη κα-

λοσύνη κι απλότητα, ὅλο καί πιό βαθαίνει ἡ πίστη σου στή ζωή, καί ζεῖς πιό εὐτυχισμένος καί πιό μέγας.

Κι ἀργότερα, πρέπει νά διαβάσετε τό θαυμαστό βιβλίο τῆς μοίρας καί τῶν παθῶν τῆς Marie Grubbe, τά γράμματα τοῦ Jacobsen, τίς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου του, τ' ἀποσπάσματά του καί τέλος τούς στίχους του, πού (ἂν καί μέτρια μεταφρασμένοι) ζοῦν σ' ἀτέλειωτους ἀντίλαλους. (Θά σᾶς συμβούλευα, μέ τήν εὐκαιρία τούτη, ν' ἀγοράσετε τήν ὁμορφῆ ἔκδοση τῶν Ἀπάντων τοῦ Jacobsen, ὅπου θά τά βρεῖτε ὅλ' αὐτά. Ἐκδόθηκε ἀπ' τόν Eugen Diederichs στή Λιψία, σέ τρεῖς καλομεταφρασμένους τόμους καί κοστίζει, ὅσο θυμᾶμαι, 5 ἢ 6 μονάχα μάρκα ὁ τόμος.)

Ἔδῳ ἔπρεπε νά ἴταν τριαντάφυλλα. . . (ἔργο ἀσύγκριτης εὐαισθησίας καί μορφῆς), ἔχετε, φυσικά, πέρα γιά πέρα δίκιο ἐνάντια σέ κείνον πού ἴγρα-

φε τήν Εἰσαγωγή. Καί σᾶς παρακαλῶ πάλι: διαβάζετε ὅσο μπορεῖτε λιγότερες αἰσθητικές καί κριτικές μελέτες, — γιατί ἤ εἶναι μεροληπτικές καί μονόπλευρες ἀπόψεις, ἀπολιθωμένες καί χωρίς νόημα πιά μέσ' στήν ἄψυχη ἀλυγισιά τους, ἤ εἶναι ἐπιδέξια λεκτικά παιγνίδια, ὅπου σήμερα κυριαρχεῖ ἡ Α ἀποψη κι αὔριο ἡ ἀντίθετη. Τά ἔργα τέχνης ζοῦν μέσα σ' ἀπέραντη μοναξιά, κι ἡ κριτική εἶναι τό χειρότερο μέσο γιά νά τά ζυγώσεις. Μονάχα ἡ ἀγάπη μπορεῖ νά τά «συλλάβει», νά τ' ἀγκαλιάσει, νά σταθεῖ δίκαιη ἀπέναντί τους.— Νά πιστεύετε, πάνω ἀπ' ὅλα, ὅ,τι σᾶς λέει τό δικό σας τό αἶσθημα, στό πείσμα ὄλων αὐτῶν τῶν ἀναλύσεων, τῶν συζητήσεων, τῶν εἰσαγωγῶν. Κι ἄδικο ἀκόμα ἂν εἶχατε, ἡ φυσική ἀνάπτυξη τοῦ ἐσωτερικοῦ σας κόσμου θά σᾶς ὀδηγήσει, σιγά-σιγά, μέ τόν καιρό, πρὸς ἄλλες γνωστικές καταχτήσεις. Ἀφῆστε τίς κρίσεις σας ν' ἀκολουθήσουν τή δική

τους σιωπηλή, ἀδιατάραχτη ἐξέλιξη, πού (ὅπως κάθε πρόοδος) πρέπει νά ἴσχυεται ἀπ' τὰ βάθη τοῦ εἶναι σας, καί δέ μπορεί ν' ἀνεχτεῖ οὔτε πίεση, οὔτε βιάση. Ἐγκυμοσύνη ὡς τήν κρίσιμην ὥρα, καί, τότε, γεννοβόλημα: *Αὐτό εἶν' ὄλο.* Ἀφῆστε κάθε ἐντύπωση, κάθε σπόρο συναισθήματος νά ὠριμάζει μέσα σας, στό σκοτάδι, στό χῶρο τοῦ ἀνείπωτου, τοῦ ὑποσυνείδητου, ὅπου δέ φτάνει ἡ νόησή σας· καί, μέ βαθιά ταπεινοσύνη κι ὑπομονή, προσμείνετε τήν ὥρα πού θά γεννηθεῖ ἕνα καινούργιο φεγγοβόλημα: αὐτό, καί μόνο, θά πεῖ «ζῶ τήν τέχνη»: εἴτε ἀπλῶς πιστός της εἶσαι, εἴτε δημιουργός.

Ὁ καιρός, ἐδῶ, δέ μετράει, ἕνας χρόνος δέ λογαριάζεται, δέκα χρόνια εἶναι ἕνα τίποτα. Καλλιτέχνης θά πεῖ: νά μή μετῶς, νά μή λογαριάζεις, νά ψηλώνεις ὅπως τό δέντρο, πού δέ βιάζει τό χυμό του, πού ἀδείλιαστο ἀψηφάει τίς ἀνοιξιᾶτικες μπόρες, χωρίς νά φοβᾶται μή δέν

ἔρθει τό καλοκαίρι. Τό καλοκαίρι ἔρχεται. Ἔρχεται, ὅμως, μονάχα γιά κείνους πού ξέρουν νά προσμένουν, ξένοιαστοί καί γαλήνιοι σά νά ἔχανε μπροστά τους τήν αἰωνιότητα. Κάθε μέρα πού ἔρχεται καί φεύγει μοῦ φέρνει τούτη τή διδαχή — διδαχή πληρωμένη μέ πόνους, πού τούς χρωστῶ, ὥστόσο, χάρη: Ὑπομονή, αὐτό εἶναι τό μεγάλο μυστικό!

Richard Dehmel*: Μέ τά βιβλία του (καί μέ τόν ἴδιον — τόν ξέρω κάπως) παθαίνω τοῦτο: κάθε πού θ' ἀπαντήσω μιάν ὁμορφη σελίδα του, τρέμω μήν οἱ ἐρχόμενες τά καταστρέψουν ὅλα, μή μεταλλάξουν τό στάρι σέ εἶρα. Τόν χαρακτηρίσατε πολύ σωστά, λέγοντας πώς «ζεῖ καί δημιουργεῖ σέ κατάσταση ὀργασμοῦ». —

* Γερμανός λυρικός (1863-1920), ὀνομαστός γιά τήν τολμηρή πρωτοτυπία, τή σπάνια δύναμη καί τό ἀκράτητο πάθος τῆς ποιησῆς του, ὅπου συνενώνονται οἱ βαθιές ἀρμονίες μιᾶς ἔντονα λυρικής φύσης μέ τίς πολυτάραχες ἀνησυχίες τοῦ σύγχρονου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου (Σ.τ.Μ.).

Κι ἀληθινά, ἡ καλλιτεχνική δημιουργικότητα βρίσκεται τόσο ἀπίστευτα κοντά μέ τῆ σεξουαλική ζωή, μέ τούς πόνους καί τίς ἡδονές της, πού κατά βάθος εἶναι δύο διαφορετικές μορφές τῆς ἴδιας ἀνάγκης, τοῦ ἴδιου πόθου, τῆς ἴδιας ἀπόλαυσης. Κι ἄν, ἀντίς «ὄργασμός», μπορούσαμε νά ποῦμε «φύλο» — στήν ψηλή, τήν ἀγνή, τήν πλατιά τῆς λέξης ἔννοια, λευτερωμένη ἀπ' τίς ὑποψίες καί τίς πλάνες τῆς Ἐκκλησίας —, τότε ἡ τέχνη τοῦ Dehmel θά ἔταν γιγάντια κι ἀπέραντα βαθυσήμαντη. Ἡ ποιητική του δύναμη εἶναι μεγάλη, δυνατή σάν τό ἔνστιχτο, ἔχει δικούς της ἄγριους ἀψήφιστους ρυθμούς, καί ξεπηδάει ἀπό μέσα του σά μέσ' ἀπό βράχο.

Ὡστόσο, ἡ δύναμη τούτη δέν εἶναι πάντα ὀλότελα αὐθόρμητη, δέν τῆς λείπει κάποια ἐπιτήδευση. (Αὐτό, ὅμως, εἶναι μιά ἀπ' τίς πιό σκληρές δοκιμασίες τοῦ δημιουργοῦ: ποτέ του δέν πρέπει νά μάθει ποιά εἶναι τά καλύτερα χαρίσματά

του, δέν πρέπει νά 'χει τήν παραμικρή ιδέα για τήν ὕπαρξή τους, ἄν δέ θέλει νά χάσουν τήν ἀγνότητα καί τήν παρθενικότητά τους.) Κι ὅταν ἡ δύναμη αὐτή, διαπερνώντας ὀρμητικά τό Εἶναι του, ἀνταμώνει τό σεξουαλικό στοιχεῖο, τότε δέ βρίσκει τόν Dehmel τόσο ἀγνό ὅσο θά 'πρεπε. Ὁ ἐρωτικός του κόσμος δέν εἶναι ὀλότελα ὄριμος κι ἀγνός, δέν εἶναι ἀρκετά ἀνθρώπινος: δέν εἶναι παρά τό ἐνστιχτο τοῦ ἀρσενικοῦ, ὀργασμός, παραζάλη κι ἀνησυχία, φορτωμένα μέ τίς προλήψεις καί τήν ἐπιτήδευση, πού μ' αὐτές, αἰῶνες τώρα, παραμορφώνει ὁ ἄντρας τόν Ἔρωτα. Γιατί ὁ Dehmel νιώθει τόν ἔρωτα σάν ἄντρας μονάχα, ὄχι σάν ἄνθρωπος, καί γι' αὐτό ὑπάρχει στή σεξουαλική του αἴσθηση κάτι στενό, σάν ἄγριο, γεμάτο μίσος, διαβατικό καί πρόσκαιρο, «μή αἰώνιο», πού μικραίνει τήν τέχνη του καί τήν κάνει διαφορῶμενη κι ἀβέβαιη. Δέν τῆς λείπουν οἱ λεκέδες: ἔχει τή

σφραγίδα τῆς Ἐποχῆς καί τοῦ Πάθους. Λίγα ἀπ' αὐτήν θά ζήσουν. (Μήπως, ὅμως, δέ γίνεται τό ἴδιο καί μ' ὅλη σχεδόν τήν Τέχνη;) Κι ὡστόσο μπορεῖς βαθιά νά χαρεῖς ὅ,τι μεγάλο κλείνει ἐντός της — μόνο μὴν ἀφήσεις νά χαθεῖς μέσα κεῖ, καί μὴν προσηλυτιστεῖς στόν κόσμον αὐτόν τοῦ Dehmel, πού 'ναι τόσο γεμάτος ἀπό ἀπέραντη ἀγωνία, ἀπό μοιχεία καί ταραχή. Ὁ κόσμος αὐτός βρίσκεται μακριά ἀπ' τ' ἀληθινά πεπρωμένα — πού μᾶς φέρνουν περισσότερους πόνους ἀπ' ὅσους οἱ διαβατικές τοῦτες συμφορές, μᾶς δίνουν ὅμως καί περισσότερες εὐκαιρίες νά φανοῦμε μεγάλοι καί περισσότερο κουράγιο γιά νά ζυγώσουμε τήν αἰωνιότητα.

Τέλος, ὅσο γιά τά βιβλία μου, θά'θελα πάρα πολύ νά σᾶς ἔστελνα ὅλα ὅσα θά μπορούσαν νά σᾶς δώσουν κάποια χαρά. Εἶμαι ὅμως πολύ φτωχός, καί τά βιβλία μου, ἀπ' ὅταν ἐκδοθοῦν, δέ μοῦ ἀνήκουν πιά. Δέ μπορῶ οὔτε νά τ' ἀγοράσω

κάν — και νά τά προσφέρω, ὅπως συχνά
τό πόθησα, σέ κείνους πού μ' ἀγάπη θά
τά δεχόντουσαν.

Δέ μοῦ μένει, λοιπόν, παρά νά σᾶς ση-
μειώσω τούς τίτλους (καί τούς ἐκδότες)
τῶν τελευταίων μου βιβλίων (τῶν πιό
καινούργιων — ὅλα ὅσα ἔχω τυπώσει θά
'ναι 12 ἢ 13), καί ν' ἀφήσω σέ σᾶς, ἀγα-
πητέ Κύριε, τή φροντίδα νά παραγγείλε-
τε ὅποιο θέλετε, ἅμα σᾶς δοθεῖ εὐκαιρία.

Χαίρομαι σάν ξέρω πώς τά βιβλία μου
βρίσκονται στά χέρια σας.

Ἔχετε γειά!

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

IV

Στό Worpswede, κοντά στη Βρέμη,
16 'Ιουλίου 1903

'Εδῶ καί δέκα μέρες ἔφυγα ἀπ' τό Πα-
ρίσι ἄρρωστος καί κουρασμένος, κι ἤρθα
σέ τούτη τήν πλατιά πεδιάδα τοῦ Βορρᾶ,
πού ἡ ἀπεραντοσύνη της, ἡ γαλήνη της
κι ὁ οὐρανός της θά μέ γιάτρευαν. Μόλις
ἔφτασα ὁμως, μέ κύκλωσε μιά ἀτέλειωτη
βροχή, πού, σήμερα μόλις γιά πρώτη φο-
ρά, ἀφήνει νά γλιστρήσει λίγο φῶς πάνω
ἀπ' τήν ἀνεμόδαρτη, ἀναστατωμένη χώρα.
Τήν πρώτη τούτη φωτερή στιγμή τήν
ἀφιερῶνω σέ σᾶς, ἀγαπητέ Κύριε.

'Αγαπητέ μου Κύριε Karpus, ἄφησα
τόσον καιρό ἓνα γράμμα σας ἀναπάντητο.
"Οχι πῶς τό ξέχασα — κάθε ἄλλο: εἶν'
ἀπ' τά γράμματα πού τά ξαναδιαβάζουμε
πάντα, κάθε φορά πού ξαναπέφτουν στά
χέρια μας. Σᾶς εἶδα μέσα κεῖ, ἀπό πολύ

κοντά. Για τό γράμμα σας τῶν 2 τοῦ Μάη, λέω· θά τό θυμόσαστε βέβαια. Τώρα πού τό ξαναδιαβάζω, μέσα στή βαθιά γαλήνη τῶν ἀπόμακρων τούτων τόπων, ἡ ὁμορφη ἔγνοια σας γιά τή ζωή μέ συγκινεῖ, πολύ περισσότερο ἀπ' ὅσο μέ συγκίνησε στό Παρίσι, ὅπου ὅλα ἀντηχοῦν ἀλλιώτικα καί χάνονται μέσα στό γιγάντιο βουητό, πού κάνει τό κάθε τι ν' ἀναρριγᾷ. Ἐδῶ, στήν ἀγκαλιά τῆς δυνατῆς τούτης γῆς πού οἱ θαλασσινοί ἄνεμοι σέρνονται πάνω της, ἐδῶ νιώθω πώς, σ' αὐτά τά ρωτήματα καί τά αἰσθήματα (πού κλείνουν, στά μυστικά τους βάθη, δική τους ζωή κι ὑπόσταση), κανεῖς ἄνθρωπος δέ μπορεῖ νά σᾶς ἀποκριθεῖ. Γιατί, κι οἱ καλύτεροί τους ἀκόμα, προδίνονται ἀπ' τίς λέξεις, ἅμα πρέπει οἱ λέξεις αὐτές νά ἐκφράσουν τίς λεπτότατες ἀποχρώσεις καί τά σχεδόν ἀνέκφραστα. Πιστεύω, ὥστόσο, πώς δέ θά μένατε χωρίς ἀποκριση, ἂν σταματούσατε σέ πράγματα

σάν κι αὐτά, πού, τώρα, ξαναδίνουν στά μάτια μου τήν πρωτυτερινή δύναμή τους. Ἄμα σταματήσετε στή Φύση, σ' ὅ,τι ἀπλό ἔχει, ὅ,τι μικρό, πού σχεδόν κανεῖς δέν τό προσέχει καί πού, ὀλωσδιόλου ἄξαφνα κι ἀπρόσμενα, μπορεῖ νά γίνει γιγάντιο κι ἀπροσμέτρητο· ἄμα ἀπλώσετε τήν ἀγάπη σας πάνω στ' ἀδύνατα κι ἀσημαντα· ἄμα ταπεινά ἀποζητήσετε νά κερδίσετε, σάν ἀπλός δουλευτής τους, τήν ἐμπιστοσύνη αὐτῶν πού μοιάζουν φτωχά κι ἔρημα — τότε τό κάθε τι θά σᾶς φανεῖ πιο εὔκολο, πιο ἀρμονικό, πιο συμφιλιωτικό ἄς ποῦμε: ἴσως ἡ νόησή σας νά μένει πίσω, ξαφνιασμένη, μά ἡ ἐσώτατη συνειδησή σας θά ξυπνήσει καί θά καταλάβει. Εἴσαστε τόσο νέος, ἀγαπητέ Κύριε, τόσο νεοφώτιστος μπροστά στό κάθε τι, πού θά 'θελα νά σᾶς παρακαλέσω, μ' ὅλη μου τή δύναμη, νά κάνετε ὑπομονή γιά ὅλα κεῖνα πού μένουν ἄλυτα μέσ' στήν καρδιά σας· προσπαθήστε ν' ἀγαπήσετε τά

Ίδια σας τὰ ρωτήματα, σά νά 'ταν κλειστά δωμάτια ἢ βιβλία γραμμένα σέ ξένη, ἄγνωστη γλώσσα. Μή γυρεύετε, γιά τήν ὥρα, νά πάρετε ἀπαντήσεις, πού δέ γίνεται νά σᾶς δοθοῦν, γιατί δέ θά μπορούσατε νά τίς ἐφαρμόσετε, νά τίς «ζήσετε». Κι αὐτό, ἴσα-ἴσα, ἔχει σημασία: νά ζεῖτε τό κάθε τι. Γιά τήν ὥρα, νά ζεῖτε τὰ ρωτήματά σας μόνο. Κι ἴσως, ἔτσι, μπορέσετε νά φτάσετε, μιά μακρινή μέρα, χωρίς νά τό νιώσετε, στήν ἀπόκριση. Ἴσως νά κλείνετε μέσα σας πλαστουργικές καί δημιουργικές ικανότητες, πού θά 'φερναν τή ζωή σας σ' ἄγνό κι εὐτυχισμένο δρόμο· ἀκολουθήστε αὐτή τήν πορεία κι αὐτόν τό στόχο — δῶστε ὅμως ὅλη σας τήν ἐμπιστοσύνη σέ κείνο πού ἔρχεται· κι ἂν, τοῦτο, ἔρχεται ἀπ' τή βούλησή σας μονάχα, ἀπό μιά κάποια ἀνέχεια κι ἀνάγκη τοῦ ἐσώτερου. Εἶναι σας, τυλίχτε το μέ τήν ἔγνοια σας, μήν τό μισήσετε. Οἱ δρόμοι τῆς σάρκας εἶναι δύσκολοι, σίγουρα.

Ἄλλά, τά δύσκολα εἶναι ἡ μοῖρα μας· σχεδόν κάθε τι βαθυσήμαντο εἶναι δύσκολο — καί, τό κάθε τι εἶναι βαθυσήμαντο. Ἄμα τό νιώσετε αὐτό, ἄμα κατορθώσετε σεῖς, μέ τίς δικές σας ικανότητες, μέ τή δική σας πείρα πού ἔχει τίς ρίζες τῆς στά παιδικά σας χρόνια, μέ τή δική σας δύναμη, νά πετύχετε μιάν ἄρμονία τοῦ ἑαυτοῦ σας μέ τή σάρκα (ὀλότελα ἀτομική σας ἄρμονία, λυτρωμένη ἀπό κάθε συμβατικότητα καί κάθε μιμητική συνήθεια) — τότε δέν πρέπει πιά νά φοβόσαστε μή χαθεῖτε καί μή φανεῖτε ἀνάξιος τοῦ πιό ἀκριβοῦ ἀγαθοῦ σας.

Ἡ σαρκική ἡδονή εἶναι ἓνα ἐπεισόδιο ἀπ' τή ζωή καί τή λειτουργία τῶν αἰσθήσεων, καθόλου ἀλλιώτικο ἀπ' τήν ἀγνή ματιά ἢ τήν ἀγνή ἀπόλαυση πού χαρίζει στή γλώσσα μας ἓνας ὁμορφος καρπός· εἶναι μιὰ μεγάλη, ἀπέραντη πείρα πού μᾶς προίκισεν ἡ φύση, μιὰ γνώση τοῦ Κόσμου, ἡ πληρότητα, ἡ ὀλοκλήρωση κι

ἡ λάμψη ὀλόκληρης τῆς Γνώσης. Τίποτα τό κακό δέν ὑπάρχει σ' αὐτή τήν πείρα μέσα· τό κακό βρίσκεται στό ὅτι ὅλοι σχεδόν τή χρησιμοποιοῦν ἄθλια, τή σκορπᾶνε στούς πέντε ἀνέμους, τή μεταχειρίζονται γιά διεγερτικό καί γιά διασκέδαση τίς κουρασμένες ὥρες τῆς ζωῆς τους, κι ὄχι γιά περισυλλογή κι αὐτοσυγκέντρωση πρὸς τίς μεγάλες κορφές. Καί τό φαί, οἱ ἄνθρωποι, τό καταντήσανε κάτι ἀλλιώτικο: στέρηση ἀπ' τή μιά, πληθωρισμός ἀπ' τήν ἄλλη, θόλωσαν τήν καθαρότητα αὐτῆς τῆς ἀνάγκης. "Ὅμοια θολώθηκαν κι ὅλες οἱ βαθιές κι ἀπλές ἀνάγκες, πού ἀνανεώνουν τή ζωή. Ὁ καθένας ὅμως ἀτομικά μπορεῖ νά τίς ξελαμπικάρει, γιά δική του χαρά, καί νά τίς ζήσει καθάριες — κι ἂν ὄχι ὅλοι, τουλάχιστο ὁ Ἐρημίτης. Μπορεῖ καί καταλαβαίνει, αὐτός, πώς κάθε ὁμορφιά, στά ζῶα καί στά φυτά, εἶναι μιά γαλήνια κι ἀφθαρτη μορφή Ἐρωτα καί Πόθου. Βλέπει τά

ζῶα καί τά φυτά νά ζευγαρώνονται, νά πληθαίνουν, ν' αὐξάνουν, ὑπομονετικά κι ὑπάκουα· καί μαντεύει πῶς δέν τά σπρώχνει ἡ φυσική ἡδονή ἢ ὁ φυσικός πόνος, μά μιά ἀκαταμάχητη ἀνάγκη, πιό τρανή ἀπ' τήν ἡδονή καί τόν πόνο, πιό δυνατή ἀπό κάθε θέληση καί κάθε ἀντίσταση. . .

”Ὡ κι ἄς γινόταν — τό μυστικό τοῦτο πού πλημμυράει τή γῆ ὡς τό παραμικρό της μόριο, νά τό δεχτεῖ ὁ ἄνθρωπος μέ πιότερη ταπεινοσύνη, νά τό κλείσει μέσα του μέ πιότερη σοβαρότητα καί νά νιώσει πόσο τρομερά βαρῦ εἶναι, ἀντί νά τό παίρνει ἀψήφιστα! ” Ἄς μπορούῦσε νά νιώσει πιότερο σεβασμό γιά τήν ἴδια του τή γονιμότητα, πού — εἴτε πνευματική μορφή ἔχει, εἴτε σαρκική — εἶναι μιά καί μόνη: γιατί καί τό πνευματικό ἀκόμα δημιουργημα τή ρίζα του τήν ἔχει στό σαρκικό, μιά εἶν' ἡ φύση τους· τό ἔργο τοῦ πνεύματος εἶναι σά μιά ἀπαλότερη, πιό μυστηριακή, πιό γητεμένη, πιό «αἰώνια»

ἐπανάληψη τῆς σωματικῆς ἡδονῆς. « Ἡ συναίσθησις πῶς εἶσαι δημιουργός, πῶς γεννοβολᾶς, πῶς πλάθεις καὶ δίνεις μορφή », εἶναι ὀλότελα ἀσήμαντη σὰ δέ βρῖσκει ἀδιάκοπη καὶ ἀπέραντη τὴν ἐπικύρωση καὶ τὴν ἐπαλήθευσή της μέσ' στὸν Κόσμο, σὰ δὲν ἐπιδοκιμάζεται μύριες καὶ μύριες φορές ἀπ' τὰ πράγματα καὶ τὰ ζῶα, — καὶ ἡ χαρὰ, πού σοῦ δίνει, εἶναι ἔτσι ἀνείπωτα ὁμορφὴ καὶ πλέρια, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τὴν πλημμυρίζουν πανάρχαιες κληρονομημένες θύμησις ἀπὸ καρποφορίες καὶ γεννοβολήματα ἑκατομμυρίων ὑπάρξεων. Μέσα σ' ἓνα μονάχα στοχασμό ἑνὸς δημιουργοῦ ξαναζοῦν χίλιες λησμονημένες ἐρωτικές νυχτιές καὶ τὸν γεμίζουν μεγαλεῖο καὶ ὕψος. Καὶ ἐκεῖνοι πού σμίγουν τίς νύχτες, καὶ ἀγκαλιάζονται μέσα σέ λικνιστικὴ ἡδονή, κάνουν ἓνα βαθυσήμαντο ἔργο: μαζεύουν γλυκιές ἀπολαύσεις, βαθιὰ νοήματα καὶ δύναμη γιὰ τό τραγούδι κάποιου ἐρχόμενου ποιη-

τῆ, πού θά σηκωθεῖ ν' ἀνιστορήσει ἀνεί-
πωτες εὐτυχίες. "Όλοι τους καλοῦν τό
αὔριο· ἀκόμα κι ὅταν παραστρατίζουν,
ἀκόμα κι ὅταν ἀγκαλιάζονται στά τυφλά,
τό αὔριο ἔρχεται ὡστόσο, ἄλλος ἕνας ἄν-
θρωπος ὀρθώνεται, καί ἀπ' τά βάθη τῆς
Τύχης (πού λές κι αὐτήν μονάχα ὑπα-
κοῦνε τά πάντα ἐδῶ), ξυπνάει ὁ νόμος
πού προστάζει κάθε γερό δυνατό σπέρ-
μα ν' ἀνοίγει δρόμο πρὸς τό ὠάριο πού
προχωρεῖ, ἀνοιχτό, νά τ' ἀνταμώσει. Μήν
ξεγελιόσαστε ἀπ' τά ἐξωτερικά φαινό-
μενα· στό βάθος τά πάντα εἶναι *Νόμος*.
Κι ἐκεῖνοι πού δέν καταφέρνουν νά ζή-
σουν τό μυστήριο τοῦτο χωρίς λάθη καί
χωρίς ἀσυνέπειες (κι εἶναι πάρα πολλοί),
τό χάνουν μέσ' ἀπ' τά χέρια τους, μά τό
χάνουν μονάχα γιά τόν ἑαυτό τους, γιατί
τό παραδίνουν ὡστόσο στούς ἄλλους, σά
σφραγισμένο γράμμα, χωρίς νά μάθουν
ποτέ τί λέει. Μή σᾶς ξεγελάει ἡ ἀτέλειω-
τη ποικιλία τῶν περιπτώσεων καί τό ἄ-

πειρο πλήθος τῶν λέξεων. Ἴσως τά πάν-
τα νά τά κυβερνάει μιά γιγάντια Μητρό-
τητα, ἕνας κοινός πόθος. Ἡ ὀμορφιά τῆς
παρθενικῆς κοπέλας — τῆς ὑπαρξῆς αὐ-
τῆς πού (ὅπως πολύ ὀμορφα τό λέτε) δέν
ἔδωσε ἀκόμα τίποτα — δέν εἶναι παρά
τό προαίσθημα κι ἡ προετοιμασία, ὁ τρό-
μος κι ὁ πόθος τῆς μελλούμενης μητρό-
τητας. Κι ἡ ὀμορφιά τῆς γυναίκας, σάν
εἶναι μητέρα, δέν εἶναι παρά ἡ «στρα-
τευόμενη» μητρότητα· καί σάν φτάσει
στά γεράματα, ὀμορφιά της εἶναι ἡ με-
γάλη θύμηση, πού ζεῖ μέσα της. Ἀκό-
μα καί στόν ἄντρα ὑπάρχει, νομίζω, ἡ
μητρότητα, σωματική καί πνευματική·
ἡ καρποφορία του εἶναι ἕνα εἶδος γεννο-
βόλημα: καί γεννοβολάει, πραγματικά, ὁ
ἄντρας, ὅταν δημιουργεῖ μέσ' ἀπ' τό πιό
ὀλοκληρωμένο εἶναι του. Μπορεῖ τά φύ-
λα νά συγγενεύουνε περισσότερο ἀπ' ὅσο
νομίζουμε· κι ἡ μεγάλη Ἀνανέωση τοῦ
κόσμου μπορεῖ νά ἔναι τούτη δῶ: ὁ ἄν-

τρας κι ἡ γυναίκα, λυτρωμένοι ἀπ' ὄλες τίς πλάνες κι ἀπ' ὄλες τίς δυσαρέσκειες, θ' ἀποζητᾶνε ὁ ἓνας τόν ἄλλον, ὄχι πιά σάν ἀντίπαλοι, μά σάν ἀδέρφια, σά συνοδοιπόροι· καί θά συσμίγουν σάν ἄνθρωποι, γιά νά σηκώσουν μαζί στούς ὠμούς τους, ἀπλά, σοβαρά καί καρτερικά, τό βαρύ φορτίο τῆς σάρκας, πού τούς ἔταξεν ἡ μοίρα.

“Ὅλα κεῖνα ὁμως, πού μονάχα ἔπειτ' ἀπό καιρούς θά τά κατορθώσουν, ἴσως, οἱ πολλοί — ὁ Ἐρημίτης μπορεῖ ἀπό τώρα νά τά θεμελιώνει καί νά τά χτίζει μέ τά χέρια του, πού γελιοῦνται λιγότερο ἀπ' τά χέρια τῶν ἄλλων. Γι' αὐτό, ἀγαπητέ Κύριε, ἀγαπήστε τή μοναξιά σας, κι ὑπομείνετε καρτερικά, μέ καλόηχο παράπονο, τόν πόνο πού σᾶς ποτίζει.

Οἱ γύρω σας — λέτε — σᾶς εἶναι μακρινοί κι ἀπόξενοι: αὐτό θά πεῖ πώς ἓνα πλατύ διάστημα ἀρχίζει νά ξανοίγεται ὀλόγυρά σας καί νά σᾶς χωρίζει ἀπ' αὐτούς.

Κι όταν σᾶς φαίνεται ἀπόμακρος ὁ περί-
γυρός σας, τότε θά πεῖ πῶς τό διάστημα
τοῦτο εἶναι ἀπροσμέτρητα πλατύ κι ἀγ-
γίζει τ' ἀστέρια. Χαρεῖτε το αὐτό σας τό
μέστωμα, ὅπου κανένας δέ μπορεῖ νά
σᾶς ἀκολουθήσει. Φανεῖτε καλός σέ κεί-
νους πού μένουν πίσω — σίγουρος γιά
τόν ἑαυτό σας καί γαλήνιος ἀπέναντί
τους. Μήν τούς τυραννᾶτε μέ τίς ἀμφιβο-
λίες σας, μήν τούς τρομάζετε μέ τούς φα-
νατισμούς καί τούς ἐνθουσιασμούς σας:
δέ θά μπορούσαν νά τούς καταλάβουν.
Προσπαθῆστε νά ἐπικοινωνήσετε μαζί
τους γύρω σέ κάτι πιστό κι ἀπλό· ἡ ἐπι-
κοινωνία τούτη δέ θ' ἀλλάζει, ὑποχρεω-
τικά, κάθε πού σεῖς θά μεταμορφωνόσα-
στε. Ἀγαπῆστε, στό πρόσωπό τους, τή
ζωή σέ μιά μορφή της πού σᾶς εἶναι ξέ-
νη. Φανεῖτε ἐπιεικῆς στούς γερασμένους
ἀνθρώπους πού τούς τρομάζει ἡ μονα-
ξιά — ἡ μοναξιά πού σεῖς τῆς παραδινό-
σαστε μέ τόση ἐμπιστοσύνη. Προσπαθῆ-

στε νά μή δίνετε τροφή στό δράμα πού
εἶναι ἀδιάκοπα τεντωμένο ἀνάμεσα στούς
γονεῖς καί τά παιδιά — καί τσακίζει τή
δύναμη τῶν παιδιῶν, καί γονατίζει τῶν
γερόντων τήν ἀγάπη, πού ἀπλώνεται καί
ζεσταίνει, ἀκόμα κι ὅταν δέ μπορεῖ νά
καταλάβει. Μήν τούς γυρεύετε συμβου-
λές, μήν ἐλπίζετε νά σᾶς νιώσουν. Πι-
στέψτε ὅμως σέ μιάν ἀγάπη, πού ἔχει
διαφυλαχτεῖ γιά σᾶς ἀπείραχτη, σάν κλη-
ρονομιά· καί νά ἴσαστε βέβαιος πώς, στήν
ἀγάπη αὐτή μέσα, κλείνεται μιὰ δύναμη
καί μιὰ εὐλογία πού θά σᾶς ἀκλουθᾶνε
ὅσο μακριά κι ἂν πᾶτε!

Θά ἴπρεπε, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νά διαλέ-
ξετε ἓνα ἐπάγγελμα πού νά σᾶς κάνει ἀ-
νεξάρτητο καί νά σᾶς παραδώσει ὅλο-
κληρωτικά στόν ἑαυτό σας, ἀπό κάθε ἄπο-
ψη. Προσμείνετε ὑπομονετικά, νά μάθε-
τε μήν ἡ ἐσώτατη ὑπόστασή σας νιώθει
πώς τό περίγραμμα τοῦ ἐπαγγέλματός
σας εἶναι πολύ στενό γι' αὐτήν. Τό νομί-

ζω πολύ δύσκολο τό ἐπάγγελμα τοῦτο, νομίζω πώς ἔχει πάρα πολλές ἀξιώσεις, πώς τό βαραίνουν πλήθος συμβατικότητες, καί δέν ἀφήνει καθόλου τόπο γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας. "Ὅμως ἡ μοναξιά σας — ἀκόμα κι ὅταν τό κάθε τι γύρω θά σᾶς εἶναι ξένο κι ἐνάντιο— θά σᾶς γίνει στήριγμα καί καταφύγιο, καί θά σᾶς δείξει αὐτή ποιούς δρόμους θά πάρετε.

"Ὅλες μου οἱ εὐχές εἶν' ἔτοιμες νά σᾶς συνοδέψουν, κι ἡ ἐμπιστοσύνη μου μαζί.

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

Ρώμη, 29 τοῦ Ὀχτώβρη 1903

Ἀγαπητέ Κύριε,

Τό γράμμα σας τῶν 29 Αὐγούστου μέ βρῆκε στή Φλωρεντία, καί σήμερα μόλις — δύο μῆνες ἀργότερα — σᾶς ἀπαντῶ. Συχωρέστε μου αὐτή τήν ἀργοπορία — ὅμως μοῦ κάνει κόπο ν' ἀλληλογραφῶ ἅμα ταξιδεύω: γιά νά γράψω, χρειάζομαι κάτι περισσότερο ἀπ' τήν ἀπαραίτητη γραφική ὕλη: λίγη σιωπή καί μοναξιά, καί κάποιαν ὥρα ὄχι ὀλότελα «ἀπρόσφορη».

Φτάσαμε στή Ρώμη ἐδῶ κι ἕξι βδομάδες, σέ μιάν ἐποχή πού ἡ πόλη ἦταν ἀκόμα ἄδεια, φλογισμένη, ἀπομονωμένη ἐξαιτίας τοῦ πυρετοῦ. Ἡ τύχη τούτη, καθώς κι οἱ δυσκολίες πού βρήκαμε ὡς νά ἐγκατασταθοῦμε, μᾶς κράτησαν σέ μιάν ἀνησυχία πού δέν ἔπαιρνε τέλος· ἡ ξενιτιά μᾶς πίεζε μ' ὅλο τό βάρος τοῦ

ξεπατρισμοῦ. Προσθέστε σ' αὐτά πώς ἡ
Ρώμη (ἅμα δέν τήν ἔχεις ἀκόμα γνωρί-
σει) σέ βυθίζει, τίς πρῶτες μέρες, σέ μιὰ
πνιγερή θλίψη, μέ τήν ἄχρωμη, ἀνούσια
καί χωρίς ζωή ἀπόπνοια μουσείου πού
ἀναδίνει ὅλη ἡ πόλη, μέ τό πλῆθος τῶν
ξεθαμμένων καί δυσκολοδιατηρούμενων
Παρελθόντων της (πού θρέφουν ἕνα τα-
πεινό Παρόν), μέ τόν ἄμετρο κι ἀνεδαφι-
κό θαυμασμό, πού λιβανίζουν οἱ σοφοί κι
οἱ φιλόλογοι καί πιθηκίζουν οἱ αἰώνιοι
τουρίστες τῆς Ἰταλίας, γύρω στά παρα-
μορφωμένα καί γαγγραινισμένα τοῦτα
πράματα — πού, στό βάθος, δέν εἶναι ὡ-
στόσο παρά τυχαῖα ἀπομεινάρια ἐνός ἄλ-
λου καιροῦ καί μιᾶς ἄλλης ζωῆς, πού δέν
εἶναι δική μας καί δέν πρέπει νά 'ναι δι-
κή μας. Τέλος, ἔπειτ' ἀπό βδομάδες καί
βδομάδες καθημερινή ἄμυνα, ξαναβρί-
σκεις — ἄν καί κάπως παραζαλισμένος
ἀκόμα — τό δρόμο πού σέ φέρνει στόν
ἑαυτό σου. Κι ἀναλογιέσαι: "Ὁχι, δέν ὑ-

πάρχει ἐδῶ περισσότερη ὁμορφιά παρά ἄλλοῦ, καί τοῦτα ὅλα τὰ ἔργα, πού θαυμάστηκαν ἀπό γενιές καί γενιές, πού χέρια κακῶν τεχνιτῶν τὰ ἐπισκευάσανε καί τὰ συμπληρώσανε, δέν ἔχουν κανένα νόημα, καμιάν ὑπόσταση, δέν ἔχουν καρδιά οὔτε ἀξία — ὑπάρχει, ναί, ὁμορφιά πολλή ἐδῶ, ἐπειδή παντοῦ βρίσκεται πολλή ὁμορφιά. Νερά, ἀτέρμονη ζωή γεμάτα, ἔρχονται ἀπ' τὰ παλιά ὑδραγωγεῖα στή μεγάλη Πόλη, χορεύουν μέσα σ' ἄσπρες γοῦρνες στίς ἀμέτρητες πλατεῖες, ξεχύνονται σ' ἀπλόχωρες βαθιές χαβοῦζες, μουρμουρίζουν τήν ἡμέρα καί δυναμῶνουν τό μουρμούρισμά τους τή νύχτα — πού εἶναι ἐδῶ μεγαλόπρεπη, ἀστροφωτισμένη, ἀπαλή ἀπ' τό χᾶδι τῶν ἀνέμων. Καί κῆποι εἶναι ἐδῶ, ἀξέχαστες ἄλεες καί σκάλες, σκάλες πού τίς «συνέλαβε» ὁ Μιχαηλάγγελος, σκάλες πού τίς ἐμπνεύστηκε ὁ τεχνίτης τους ἀπ' τὰ νερά πού πέφτουν ἀπό ψηλά, — ἀπλόχωρα κυ-

λάνε κάτω, τό κάθε σκαλοπάτι ἀπό σκαλοπάτι γεννιέται, ὅπως τό κύμα ἀπό κύμα. Συγκινήσεις τέτοιες σέ κάνουν κι αὐτοσυγκεντρώνεσαι καί λυτρώνεσαι ἀπ' τό φαντασμένο, ἐπιδρομικό πλῆθος, πού μιλάει καί πολυλογεῖ ἀδιάκοπα (τί φλύαρο πού 'ναι!)· σέ μαθαίνουν, λίγο-λίγο, νά ξεχωρίζεις ἐκεῖνα τά πολύ σπάνια πράματα, ὅπου κλείνεται ἄφθαρτο τό Αἰώνιο — πού μπορεῖς νά τ' ἀγαπήσεις —, κι ἡ Μοναξιά — πού μπορεῖς νά τή συμεριστεῖς.

Μένω ἀκόμα στήν πόλη, πάνω στό Καπιτώλιο, ὄχι μακριά ἀπ' τ' ὀμορφότερο ἔφιππο ἄγαλμα πού μᾶς κληροδότησεν ἡ ρωμαϊκή τέχνη — τό ἄγαλμα τοῦ Μάρκου Αὐρήλιου. Μά σέ λίγες βδομάδες θά ἐγκατασταθῶ σέ μιάν ἀπλή, γαλήνια, παλαιϊκιά κατοικία, χαμένη στό βάθος ἐνός μεγάλου πάρκου, κρυμμένη μακριά ἀπ' τό βουητό καί τούς ἐρεθισμούς τῆς πόλης. Ἐκεῖ θά περάσω ὅλο μου τό χει-

μώνα και θά γευτῶ τή μεγάλη σιωπή, πού προσμένω νά μοῦ χαρίσει εὐλογημένες και πολύχυμες ὥρες...

Ἄπό κεῖ πάνω, ὅπου θά βρίσκομαι πιό πολύ «στό σπίτι μου», θά σᾶς γράψω ἕνα μεγαλύτερο γράμμα και θά μιλήσω πάλι γιά τό δικό σας. Σήμερα, πρέπει τοῦτο μονάχα νά σᾶς πῶ (κι ἴσως θά ἔπρεπε νά τό ἔχα κάνει νωρίτερα): τό βιβλίο, πού μοῦ ἀναγγέλλετε στό γράμμα σας και πού περικλείνει κάποιες σας ἐργασίες, δέν ἔφτασε ὡς ἐμένα. Σᾶς τό γύρισαν μήπως πάλι πίσω, ἀπ' τό Worpswede; (γιατί τά δέματα δέν τά στέλνουν στόν παραλήπτη, ἄμα ἔχει φύγει στό ἐξωτερικό). Αὐτό θά ἦταν τό καλύτερο, και θά χαρῶ πολύ, ἂν μοῦ ἐπιβεβαιώσετε τούτη μου τήν ὑπόθεση. Θέλω νά ἐλπίζω πώς δέ χάθηκε τίποτα — πράμα διόλου σπάνιο, δυστυχῶς, γιά τά ἰταλικά ταχυδρομεῖα.

Μέ χαρά μου θά δεχόμουν αὐτό τό βιβλίο (ὅπως κάθε τι δικό σας). Καί τούς

στίχους, πού γεννήθηκαν στό άναμεταξύ,
θά τούς διαβάσω (άν μοῦ τούς έμπιστευ-
τεῖτε), θά τούς διαβάζω πάλι καί πάλι,
καί θά τούς ζήσω όσο μπορῶ πιό πλέρια
καί πιό έγκάρδια.

Μ' εὐχές καί χαιρετισμούς.

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

VI

Ρώμη, 23 τοῦ Δεκεμβρη 1903

Ἄγαπητέ μου Κύριε Kappus,

Δέ θά 'θελα νά μείνετε χωρίς ἓνα χαιρετισμό ἀπό μέρους μου, τώρα πού 'ρχονται Χριστούγεννα καί πού, ἀνάμεσα στή γιορτερή ἀτμόσφαιρα, ἡ μοναξιά σας θά σᾶς φαίνεται πιό βαριά παρά ἄλλοτε. Ἄν ὁμως, κεῖνες τίς ὥρες, νιώσετε πώς ἡ μοναξιά σας εἶναι μεγάλη, χαρεῖτε τότε: γιατί, (ἀναρωτηθεῖτε μόνος σας) τί νόημα θά 'χε μιά μοναξιά πού δέ θά 'ταν ἀληθινά μεγάλη; *Μονάχα* μιά μοναξιά ὑπάρχει, κι εἶναι μεγάλη καί βαραίνει πολύ στούς ὤμους μας. Γιά ὅλους, σχεδόν, ἔρχονται ὥρες, πού θά τίς ἀντάλλαζαν πρόθυμα μέ ὅποιονδήποτε «συγχρωτισμό» — καί τόν πιό κοινότοπο ἀκόμα, καί τόν πιό φτηνό — ἢ μέ μιάν ἐπιφανειακή ἀσημαντη ὁμοφωνία μέ τόν «πρῶτο τυχόν-

τα», τόν πιά ἀνάξιο... Μπορεῖ ὅμως, τίς ὄρες ἴσα-ἴσα τοῦτες, ν' ἀξιάνει καί νά μεστῶνει ἡ Μοναξιά· γιατί τό μέστωμά της εἶναι ὀδυνηρό σάν τό μέστωμα τῶν παιδιῶν καί θλιβερό σάν τίς πρῶτες ἀνοιξιάτικες μέρες. Μή σᾶς παραπλανᾷ ὅμως τοῦτο. Ἕνα, καί μόνο, μᾶς εἶναι ἀπαραίτητο: ἡ Μοναξιά, ἡ μεγάλη ἐσώτερη Μοναξιά. Νά βυθίζεσαι στόν ἑαυτό σου καί, ὄρες ὀλόκληρες, νά μήν ἀνταμώνεις ἐκεῖ κανέναν — αὐτός πρέπει νά 'ναι ὁ ἀνώτερος τοῦ καθενός στόχος. Νά 'σαι μονάχος — ὅπως ἦσουν μονάχος στά παιδικά σου χρόνια, ὅταν οἱ μεγάλοι πηγαινόρχονταν, μπερδεμένοι σέ πράματα, πού σοῦ φαίνονταν σοβαρά καί σπουδαῖα μόνο καί μόνο ἐπειδή αὐτοί ἦταν τόσο πολύ ἀπασχολημένοι μαζί τους κι ἐπειδή ἐσύ δέν καταλάβαινες τίποτα ἀπ' ὅ,τι ἔκαναν.

Κι ἔρχεται μιά μέρα, πού νιώθεις πῶς οἱ ἀσχολίες τους εἶναι κακομοίρικες, τά

ἐπαγγέλματά τους κοκαλωμένα καί χω-
ρίς πιά δεσμούς μέ τή ζωή... Γιατί, τότε,
νά μήν ἐξακολουθήσεις νά τά βλέπεις ὀ-
πως τό παιδί, σάν κάτι ξένο, ἀπ' τά βά-
θη τοῦ δικοῦ σου τοῦ κόσμου, ἀπ' τήν
ἀπεραντοσύνη τῆς μοναξιᾶς σου, πού εἶ-
ναι αὐτή δουλειά καί θέση κι ἐπάγγελ-
μα; Γιατί νά θές ν' ἀνταλλάξεις τό σο-
φό «δέν-καταλαβαίνω» τοῦ παιδιοῦ, μέ
τόν ἀγώνα καί τήν περιφρόνηση, μιά καί
«δέν-καταλαβαίνω» θά πεῖ «εἶμαι μονά-
χος», ἐνῶ «ἀγωνίζομαι καί περιφρονῶ»
θά πεῖ «παίρνω μέρος σέ κεῖνα ἴσα-ἴσα
τά πράματα πού θέλω, μ' αὐτόν τόν τρό-
πο, νά τά κρατήσω μακριά μου»;

Στοχαστεῖτε, ἀγαπητέ Κύριε, τόν κό-
σμο πού κλείνετε μέσα σας καί δῶστε
σ' αὐτό σας τό στοχασμό ὅ,τι ὄνομα θέ-
λετε. Εἶτε θύμηση τῶν παιδικῶν σας
χρόνων εἶναι, εἶτε πόθος γιά τή μελλού-
μενη ὀλοκλήρωσή σας — μή νοιαστεῖτε
παρά μόνο γιά κεῖνο πού ὀρθώνεται μέσα

σας, τοποθετήστε το πάνω ἀπ' ὅλα ὅσα βλέπετε γύρω σας. Ἡ ἐσώτατη πορεία σας ἀξίζει ὅλη σας τήν ἀγάπη, πρέπει νά ἐργαζόσαστε ἀδιάκοπα γι' αὐτήν, καί νά μή χάνετε πολύν καιρό καί πολύν κόπο ξεκαθαρίζοντας τίς σχέσεις σας μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Κι ἄλλωστε, ποιός σᾶς λέει πώς βρισκόσαστε σ' ὀποιαδήποτε σχέση μαζί τους; — Ξέρω, τό ἐπάγγελμά σας εἶναι τραχύ, ὀρθώνεται ἀδιάκοπα ἐναντία σας. Τό εἶχα προμαντέψει τό παράπονό σας, ἤξερα πώς δέ θ' ἀργούσε νά ῥθει. Τώρα πού ἤρθε, δέ μπορῶ νά σᾶς γαληνέψω, μόνο νά σᾶς συμβουλέψω μπορῶ· σκεφτεῖτε: ὅλα τά ἐπαγγέλματα δέν εἶναι τάχα τό ἴδιο γεμάτα ἀξιώσεις, γεμάτα ἔχτρα ἐναντία στό ἄτομο — σά νά βύζαξαν τό μίσος ἐκείνων πού βρέθηκαν βουβοί, ἀνυπεράσπιστοι καί σκυθρωποί ἀπέναντι στό γυμνό ἀνελέητο καθῆκον; Ἡ ἀτμόσφαιρα, ὅπου πρέπει τώρα πιά νά ζήσετε, εἶναι,

βέβαια, φορτωμένη συμβατικότητα, προλήψεις και πλάνες — όχι βαρύτερες, ωστόσο, από κεϊνες πού πιέζουν τήν ἀτμόσφαιρα ὁποιουδήποτε ἄλλου ἐπαγγέλματος. Κι ἂν μερικά δίνουν τήν ἐντύπωση πώς σοῦ ἀφήνουν κάπως περισσότερη ἐλευθερία, κανένα τους δέν εἶναι τόσο πλατύ κι ἀπλόχωρο, πού νά μπορεῖ ν' ἀγκαλιάσει τά μεγάλα μυστικά τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Μονάχα ὁ Ἐρημίτης μοιάζει ὑποταγμένος στούς βαθύτερους νόμους τῆς ζωῆς· κι ὅταν κινάει μέσ' στήν αὐγή, ἤ ἀπλώνει τή ματιά του στό δειλινό, πού εἶναι γεμάτο συντελεσμένα γεγονότα, κι ὅταν νιώθει τί γίνεται ἐκεῖ μέσα — τότε λυτρώνεται ἀπ' ὅλες τίς βιοτικές συνθηκές (ὅπως οἱ πεθαμένοι), κι ἄς στέκει, αὐτός, καταμεσῆς στήν ἀληθινή ζωή. "Ὅσο γιά τίς δοκιμασίες πού θά σᾶς ποτίσει τό στρατιωτικό σας ἐπάγγελμα, ἀγαπητέ Κύριε, τά ἴδια θά ὑποφέρατε κι ὁποιοδήποτε ἄλλο ἂν εἶχατε διαλέξει. Ἀκόμα

κι ἄν, ἔξω ἀπό κάθε ἐπαγγελματική ἀ-
πασχόληση, προσπαθούσατε νά θεμελιώ-
σετε, μονάχος, εὐπλαστες κι αὐθυπόστα-
τες σχέσεις μέ τήν κοινωνία, πάλι δέ θά
γλιτώνετε ἀπ' αὐτό τό καταπιεστικό πνι-
γερό συναίσθημα.— Ἔτσι γίνεται παν-
τοῦ, ὅμως αὐτό δέν εἶναι λόγος ν' ἀνη-
συχεῖτε ἤ νά λυπόσαστε· ἅμα ἔχετε χάσει
κάθε ἐπαφή μέ τούς ἀνθρώπους, πασχί-
στε νά ζυγώσετε τά πράγματα· δέ θά σᾶς
παρατήσουν ποτέ, αὐτά. Σᾶς μένουν ἀκό-
μα οἱ νύχτες καί οἱ ἄνεμοι, πού γλιστρᾶ-
νε μέσ' ἀπ' τά δέντρα καί τρέχουν πάνω
ἀπό χῶρες καί τόπους· στόν κόσμο τῶν
πραγμάτων καί τῶν ζώων τό κάθε τι εἶ-
ναι γεμάτο ἀπό γεγονότα πού μπορεῖτε
καί σεῖς νά τά συμμαριστεῖτε· τά παιδιά
εἶναι πάντα ἴδια, ὅπως ἦσατε κάποτε
καί σεῖς, παιδί: θλιμμένα κι εὐτυχισμέ-
να — κι ὅταν ἀναθυμόσαστε τά παιδικά
σας χρόνια, ξαναζεῖτε πάλι ἀνάμεσό τους,
ἀνάμεσα στά μοναχικά παιδιά. Κι οἱ με-

γάλοι δέν εἶναι τίποτα, ἢ ἀξιοπρέπειά
τους εἶναι ὀλότελα κούφια.

Κι ἂν σᾶς κυριεύει ἀγωνία καί βασι-
νιστική ταραχή, ὅταν ἀναθυμόσατε τά
παιδικά σας χρόνια μ' ὅ,τι ἀπλό καί γα-
λήνιο εἶναι μαζί τους δεμένο, ἐπειδὴ δέ
μπορεῖτε πιά νά ἔχετε πίστη στό Θεό, πού
κατοικεῖ στό παραμικρό τους μόριο — ἀ-
ναρωτηθεῖτε τότε, ἀγαπητέ Κύριε Καρ-
pus, μήπως χάσατε ἀληθινά τό Θεό. Δέν
εἶναι τάχα πολύ πιθανότερο, πώς δέν τόν
εἶχατε ποτέ σας καταχτήσει; Πότε, ἀλή-
θεια, θά ἔχατε κάνει αὐτή τήν κατάχτη-
ση; Πιστεύετε τάχα πώς μπορεῖ ἕνα παι-
δί νά τόν κρατήσῃ στά χέρια του, αὐτόν,
πού ὄριμοι ἄντρες τόν σηκώνουν μέ τό-
σον κόπο καί πού τό βάρος του συντρίβει
τούς γέρους; Πιστεύετε πώς ἐκεῖνος πού
τόν κατέχει ἀληθινά, μπορεῖ νά τόν χά-
σει σά νά ἔταν κανένα χαλίκι; Δέ νομίζε-
τε πώς ἐκεῖνος πού κατέχει τό Θεό, ἕναν
κίνδυνο μονάχα τρέχει: νά χαθεῖ ἀπ' Αὐ-

τόν! — "Αν ὅμως παραδεχόσαστε πώς ὁ Θεός δέν ὕπαρξε στά παιδικά σας χρόνια, οὔτε καί πρωτύτερα, ἂν προμαντεύετε πώς τό Χριστό τόν ξεγέλασε ἡ ἀγάπη του καί τό Μωάμεθ τόν ἀπάτησε ἡ περηφάνεια του — κι ἂν μέ τρόμο νιώθετε πώς, καί τώρα ἀκόμα, τήν ὥρα τούτη πού μιλάμε γι' αὐτόν, ὁ Θεός δέν ὑπάρχει — πῶς γίνεται τότε (μιά καί δέν ὕπαρξε ποτέ) νά θλιβόσαστε γιά τήν ἀπουσία του, ὅπως θά θλιβόσαστε γιά κάτι περασμένο, καί νά τόν ἀποζητᾶτε σά νά τόν εἶχατε χάσει;

Γιατί νά μή σκεφτόσαστε πώς εἶναι ὁ Ἐρχόμενος, ὁ Ἀναμενόμενος πού θά φτάσει ἀπ' τήν αἰωνιότητα, ὁ Μελλούμενος, ὁ τέλειος καρπός ἐνός δέντρου, πού ἐμεῖς εἶμαστε τά φύλλα του; Τί σᾶς ἐμποδίζει νά «προβάλετε» τή γέννησή του στούς μελλούμενους καιρούς, καί νά ζήσετε τή ζωή σας σά νά ἔταν μιά ὀδυνηρή κι ὁμορφη μέρα κάποιας μεγάλης ἐγκυμοσύνης;

Δέ βλέπετε, λοιπόν, πώς τό κάθε τι πού συμβαίνει, εἶναι καί μιά ἀρχή; Δέ θά μπορούσε τάχα νά 'ναι ἡ ἀρχή 'Εκείνου; Ὑπάρχει τόση ὁμορφιά σέ κάθε ἀρχι-νισμα! Ἀφοῦ εἶναι ὁ Τέλειος, δέν πρέπει, πρὶν ἀπ' αὐτόν, νά ὑπάρξουν ἄλλα, λιγότερο σημαντικά, γιά νά μπορέσει αὐτός νά διαλέξει τά στοιχεῖα τῆς ὑπόστα-σῆς του ἀνάμεσ' ἀπ' τήν ἀφθονία καί τήν πληρότητα; Δέν πρέπει νά 'ναι, αὐτός, ὁ Τελευταῖος — γιά νά περικλείσει τό κά-θε τι μέσα του; Τί νόημα θά εἶχαμε, ἐ-μεῖς κι ὁ ἀγώνας μας, ἂν ἐκεῖνος πού ἔτσι θερμά ἀποζητᾶμε εἶχε κιόλας βυθι-στεῖ στά περασμένα;

Ὅπως οἱ μέλισσες μαζεύουν τό μέλι, ἔτσι κι ἐμεῖς ξεδιαλέγουμε ὅ,τι πιό γλυ-κό ἔχει τό κάθε πράγμα καί πλάθουμε 'Εκεῖνον. Ἀρχίζουμε ἀκόμα καί μέ τό πιό ἀσήμαντο, τό πιό παραπεταμένο (φτά-νει μόνο νά τό γεννάει ἡ ἀγάπη)· μέ τή δουλειά καί τήν ξεκούραση, μέ τή σιωπή

ἢ μέ μιὰ μικρὴ μοναχικὴ χαρὰ, μέ τό κά-
θε τι πού κάνουμε μόνοι χωρὶς συμπαρα-
στάτες κι ὀπαδούς, τόν θεμελιώνουμε αὐ-
τόν — πού δέ θά προφτάσουμε νά τόν
γνωρίσουμε, ὅπως οἱ πρόγονοί μας δέν
πρόφτασαν νά γνωρίσουν ἐμᾶς. Κι ὥστό-
σο, οἱ σβησμένες αὐτές σκιές τῶν περα-
σμένων ζοῦν μέσα μας μέ πλῆθος μορ-
φές: εἶναι οἱ κλίσεις μας, εἶναι οἱ τροπές
τῆς μοίρας μας, τό αἶμα μας πού σφυρο-
κοπάει, κι ἡ αἰώνια χειρονομία πού ἀνε-
βαίνει ἀπ' τὰ βάθη τῶν Καιρῶν.

Ἐπάρχει, λοιπόν, τίποτα πού θά μπο-
ροῦσε νά νεκρώσει τήν ἐλπίδα σας πώς,
κάποια μέρα, ἐκεῖνος, ὁ Ἀπώτατος, θά
σᾶς κλείσει ἐντός του;

Γιορτάστε τὰ Χριστοῦγεννα, ἀγαπη-
τέ Κύριε Karpus, μέσα στό εὐλαβικό
τοῦτο συναίσθημα: πώς, γιά ν' ἀρχίσει
Ἐκεῖνος νά ὑπάρχει ἐντός σας, ἴσως νά
χρειάζεται αὐτήν ἴσα-ἴσα τήν ἀγωνία
σας μπροστά στή ζωή. Μπορεῖ, αὐτές

Ίσα-Ίσα τίς πικρές και δύσκολες μέρες
σας, τό κάθε τι έντός σας νά ἐργάζεται
γιά κεϊνον — ὅπως κάποτε, παιδί, εἶχα-
τε γιά κεϊνον ἐργαστεῖ μέ κομμένη ἀνά-
σα. Νά 'σαστε ὑπομονετικός και μακρό-
θυμος. Μήν ξεχνᾶτε πώς τό λιγότερο πού
μποροῦμε νά κάνουμε εἶναι τοῦτο: νά μή
φέρνουμε στόν ἐρχομό του περισσότερη
ἀντίσταση ἀπ' ὅση φέρνει ἡ γῆ στήν ἄ-
νοιξη πού φτάνει.

, Καί νά 'σαστε πάντα χαρούμενος κι
ὄλος ἐμπιστοσύνη.

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

VII

Ρώμη, 14 τοῦ Μάη 1904

Ἀγαπητέ μου Κύριε Karpus,

Πέρασε τόσος καιρός ἀπό τότε πού πῆρα τό τελευταῖο γράμμα σας!.. Μή μέ συνεριζόσαστε: δουλειά στήν ἀρχή, καθημερινές ἔγνοιες ἔπειτα, κακοδιαθεσίες τέλος, μ' ἐμπόδιζαν ὁλοένα νά σᾶς γράψω· κι ἤθελα ἡ ἀπάντησή μου νά ᾿ναι καρπός καλῶν καί γαλήνιων ἡμερῶν. Τώρα νιώθω πάλι κάπως καλύτερα (νιώσαμε κι ἐδῶ ἔντονα τίς ἀπότομες κι ὀδυνηρές ἐναλλαγές πού φέρνει πάντα ἡ ἀνοιξη στήν ψυχική μας διάθεση), κι ἔρχομαι νά σᾶς σφίξω τό χέρι καί νά σᾶς πῶ, ὅσο μπορῶ πιό καλά (καί μ' ὅλη μου τήν καρδιά), τόσα καί τόσα γύρω στό τελευταῖο σας γράμμα.

Βλέπετε: ἔχω ἀντιγράψει ἐδῶ τό σονέτο σας, ἐπειδή βρίσκω πῶς εἶναι ὁμορ-

φο κι άπλό και πώς ή φόρμα, όπου τό ποίημά σας γεννήθηκε, τοῦ έπιτρέπει νά πορεύεται μέ τόσο γαλήνια σεμνότητα. Οί στίχοι αὐτοί εἶν' οἱ καλύτεροί σας — άπ' ὅσους ἔχω διαβάσει ὡς σήμερα. Καί τώρα σᾶς στέλνω τοῦτο τό αντίγραφο, ἐπειδή ξέρω πόσο σπουδαῖο, πόσο διδαχτικό εἶναι νά ξαναβρίσκεις τό ἔργο σου γραμμένο άπό ξένο χέρι. Διαβάστε αὐτούς τούς στίχους, σά νά 'ταν ξένοι, καί θά νιώσετε μέσ' στά ἐσώτατα βάθη σας πόσο εἶναι δικοί σας.

Χαιρόμουν ἀληθινά σάν διάβαζα καί ξαναδιάβαζα τό σονέτο αὐτό καί τό γράμμα σας. Σᾶς εὐχαριστῶ καί γιά τά δύο.

Μήν αφήσετε νά σᾶς κυριέψει στή μοναξιά σας ἀνησυχία καί ταραχή, ἐπειδή νιώθετε μέσα σας ἕναν ἀόριστο πόθο νά ξεφύγετε άπ' τή μόνωσή σας. "Ίσα-ἴσα, αὐτός ὁ πόθος — ἄν τόν μεταχειριστεῖτε γαλήνια καί στοχαστικά, σά μέσο γιά κάποιον σκοπό — θά σᾶς βοηθήσει ν' άπλώ-

σετε τή μοναξιά σας σέ πιό πλούσιο και πιό πλατύ χῶρο. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν βρεῖ γιά τό κάθε τι τήν εὐκολότερη (συμβατική) λύση, τήν εὐκολότερη ἀπ' ὅλες τίς εὐκολες λύσεις. Εἶναι, ὡστόσο, φανερό πῶς πρέπει νά στεκόμαστε στό Δύσκολο· κάθε ζωντανή ὑπαρξη σ' αὐτό στέκεται. Τό κάθε τι στή φύση ἀξαίνει κι «ἀμύνεται» κατά τό δικό του τρόπο· ἀπό μέσα του ξεπηδάει μιὰ ἀτομικότητα ὀλοτελα δική του, πού μάχεται νά μείνει δική του μέ κάθε μέσο κι ἐνάντια σ' ὅλα τά ἐμπόδια. Λίγα πράματα ξέρουμε· ὅμως, γιά τό ὅτι πρέπει νά στεκόμαστε στό Δύσκολο, θά 'μαστε πάντα σίγουροι. Εἶναι γόνιμη ἡ μοναξιά, ἐπειδή εἶναι δύσκολη. "Ενας παραπάνω λόγος γιά νά ἐπιχειρήσουμε κάτι, πρέπει νά 'ναι ἡ δυσκολία πού τό κάτι αὐτό παρουσιάζει.

Γόνιμος εἶναι κι ὁ ἔρωτας: ἐπειδή κι ὁ ἔρωτας εἶναι δύσκολος. "Ερωτας τοῦ ἀνθρώπου γιά τόν ἄνθρωπο: ἴσως αὐτό

νά 'ναι τό δυσκολότερο ἀπ' ὅσα μᾶς ἔτα-
ξεν ἡ μοίρα, τό πιό ἀπόμακρο, ἡ τελευ-
ταία δοκιμασία, τό ἔργο πού ὄλα τ' ἄλ-
λα δέν εἶναι παρά προετοιμασία καί προ-
παρασκευή του. Γι' αὐτό κι οἱ νέοι — πού
εἶναι «ἀρχάριοι» στό κάθε τι — δέν ξέ-
ρουν ἀκόμα ν' ἀγαποῦν: πρέπει νά διδα-
χτοῦν τόν ἔρωτα. Μέ ὄλο τους τό εἶναι,
μέ ὄλες τους τίς δυνάμεις συμμαζεμένες
γύρω στήν ἐρημική φοβισμένη καρδιά
τους, πού οἱ χτύποι της ψηλώνουν ὀλοένα,
πρέπει νά μάθουν νά ἀγαποῦν. Ὁ καιρός
ὅμως τῆς μαθητείας εἶναι πάντα καιρός
μακρόχρονου «ἐγκλεισμοῦ». "Ἐτσι εἶναι,
γιά πολύν καιρό, κι ὁ ἔρωτας: μοναξιά,
ὀλοένα καί πιό ἔντονη καί πιό βαθιά μό-
νωση. "Ἐρωτας δέ θά πεῖ ν' ἀνοίγεσαι εὐ-
θύς, νά δίνεσαι, νά ἐνώνεσαι μέ κάποιον
"Ἄλλον (τί θά ἦταν, ἄλλωστε, ἡ ἔνωση
δύο ὄντων ἀκαθόριστων ἀκόμα, ἀτέλειω-
των, ἀνοργάνωτων;): εἶναι μιά σπάνια εὐ-
καιρία γιά νά ὠριμάσεις, ν' ἀποχτήσεις

μιάν υπόσταση δική σου, νά γίνεις ἐσύ ἕνας ὀλόκληρος Κόσμος, γιά χάρη κάποιου ἄλλου, ἀγαπημένου προσώπου· εἶναι μιά ὑψηλή, ἀκράτητη ἀξίωση, πού σέ χρίζει ἐκλεκτό της καί σέ σπρώχνει πρὸς τ' ἀπέραντα πλάτη. Μόνο ἔτσι θά 'πρεπε νά μεταχειρίζονται οἱ νέοι τὸν ἔρωτά τους: σάν ἕνα καθῆκον πού τούς ὑποχρεώνει νά ἐργάζονται ἀδιάκοπα στό μέσα τους κόσμο («ν' ἀκρομάζονται καί νά σφυροκοπᾶνε νύχτα-μέρα»). Δέν εἶναι ἀκόμα ὄριμοι γιά τό δόσιμο τοῦ ἑαυτοῦ τους, γιά τὴν ἐγκατάλειψη καί τό σβῆσιμό τους μέσα σ' ἕνα ἄλλο ἄτομο, γιά ὁποιοδήποτε τρόπο Ἑνωσης. (Πρέπει, πρῶτα, καί γιά πολύν-πολύν καιρό, νά μαζεῦουν καί νά θησαυρίζουν ὀλοένα.) Ἡ Ἑνωσις αὐτή, τό δόσιμο αὐτό, εἶναι τό στερνό σκαλοπάτι· ἴσως ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ νά μὴ μπορεῖ ἀκόμα νά τό χωρέσει.

Ἐδῶ ὅμως λαθεύουν οἱ νέοι τόσο συχνά καί τόσο βαριά: ὀρμᾶνε ἀκράτητοι ὁ

ένας πρός τόν άλλον, όταν τούς άγγίξει ή άγάπη (είναι στή φύση τους νά μή μποροϋν νά περιμένουν), σκορπίζονται έδω κι εκεί, ένω ή ψυχή τους είναι γεμάτη άκεφιά, άκαταστασία και ταραχή... Τί μπορεί όμως νά βγει άπ' αυτό; Τί μπορεί νά κάνει ή ζωή τουτο τό μπερδεμένο σωρό τών μισοσπασμένων ύλικών, πού αυτοί τά όνομάζουν «ένωση» τους και πολύ θά 'θελαν νά τά όνομάσουν «εύτυχία» τους; Και τί τούς μέλλεται τό αύριο; Καθένας τους άφανίζεται για χάρη του άλλου κι άφανίζει σύγκαιρα τόν άλλον κι άλλους πολλούς ακόμα, πού ίσως νά 'ρχόντουσαν κάτοπι. Χάνει τό νόημα τής άπεραντοσύνης, χάνει όλες του τίς δυνατότητες· ανταλλάζει τό «πήγαιν'-έλα» τών σιωπηλών, γεμάτων ύποσχέσεις, πραγμάτων, μέ ένα στεϊρο ανακάτεμα, άπ' όπου δέ μπορεί νά βγει άλλο τίποτα παρά σιχασιά, άπογοήτευση και φτώχεια. Δέν του μένει παρά νά γυρέψει σωτηρία

σέ μιάν ἀπ' τίς ἄπειρες συμβατικές καταστάσεις πού εἶναι παντοῦ στημένες, σά δημόσια καταφύγια, γύρω ἀπ' αὐτόν τόν ἐπικίνδυνο δρόμο. Καμιά περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης δέν εἶναι τόσο πολύ γεμάτη ἀπό συμβατικότητες, ὅσο τούτη ἐδῶ: σωσίβια, βάρκες καί ναυαγοσωστικά εἶναι στή διάθεσή του, κάθε εἴδους βοήθεια πού ἡ κοινωνία ἔχει ἐπινοήσει γιά τοῦτο τό σκοπό. Γιά τούς ἀνθρώπους ὁ ἔρωτας δέν εἶναι παρά μιά ἀπόλαυση, τόν κατάντησαν λοιπόν κάτι εὔκολο καί φτηνό, ἀκίνδυνο καί σίγουρο, ὅμοιο μέ τίς ἀπολαύσεις τῶν δρόμων.

Ἄλήθεια, πόσοι καί πόσοι νέοι στάθηκαν ἀνίκανοι νά βροῦν τό σωστό δρόμο τῆς ἀγάπης, γιά πόσους τά σύνορα τοῦ ἔρωτα σταματᾶνε στό εὔκολο, βιαστικό δόσιμο τοῦ ἑαυτοῦ τους! (Οἱ περισσότεροι, ἄλλωστε, δέ θά προχωρήσουν — σίγουρα — πιο πέρα ἀπό κεῖ.) Νιώθουν, πολλοί, νά λυγίζουν κάτ' ἀπ' τό βάρος αὐ-

τοῦ τοῦ λάθους καί πασχίζου νά κάνουν βιώσιμη καί γόνιμη, μέ τό δικό τους προσωπικό τρόπο, τήν κατάσταση αὐτή ὅπου βρέθηκαν ριγμένοι. Ἡ φύση τους τούς λέει πῶς τά προβλήματα τοῦ ἔρωτα — λιγότερο ἀπό ἄλλα, πού εἶναι τό ἴδιο σημαντικά — δέ μπορούν νά λυθοῦν σύμφωνα μέ τοῦτον ἤ ἐκεῖνον τό γενικό κανόνα πού ἐφαρμόζεται σ' ὅλες τίς περιπτώσεις· νιώθουν πῶς τά προβλήματα αὐτά — ἄμεσα προβλήματα ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπο — χρειάζονται, γιά κάθε περίπτωση, καινούργια, ἰδιαίτερη, ἀποκλειστικά προσωπική ἀπάντηση. Πῶς ὁμως αὐτοί — μιά καί μπερδεύτηκαν πιά ἔτσι ἀναμεταξύ τους πού δέν ξεχωρίζουν ὁ ἕνας ἀπ' τόν ἄλλον, μιά καί δέν ἔχουν πιά τίποτα Δικό τους — πῶς θά μπορούσαν νά βροῦν μέσα τους κάποιαν ἔξοδο, γιά νά ξεφύγουν ἀπ' τήν ἄβυσσο ὅπου ἔχει βουλιάξει ἡ μοναξιά τους;

Ἐρημοι κι ἀβοήθητοι, πορεύονται στά

τυφλά κι ό ένας κι ό άλλος. Σκορπᾶνε τίς καλύτερες δυνάμεις τους γιά νά γλιτώσουν από συμβατικότητες όπως ό γάμος, και πέφτουν σ' άλλες συμβατικές λύσεις, λιγότερο χτυπητές, τό ίδιο όμως θανάσιμες. Έπειδή μονάχα γιά συμβατικότητες είναι άξιοι. "Ό,τι βγαίνει απ' αυτές τίς βιαστικές κι ανυπόμονες, θολές και ταραγμένες ενώσεις, είναι πάντα συμβατικό. Κάθε σχέση πού είναι καρπός αὐτῆς τῆς πλάνης ἔχει κάτι τό συμβατικό, ακόμα κι αν είναι ασυνήθιστη (ἤ, όπως λέει ό κόσμος, ανήθικη). Κι ό χωρισμός ακόμα θά 'ταν μιá συμβατική χειρονομία, μιá απρόσωπη τυχαία απόφαση, αδύναμη κι άκαρπη.

Στό δρόμο τοῦ Ἑρωτα (όπως και στό δρόμο τοῦ Θανάτου, πού είναι δύσκολος κι αὐτός) δέ θά βρεῖς — ἅμα τόν αντικρῦζεις σοβαρά — κανένα φῶς, καμιάν ἀποκριση, οὔτε σημάδι, οὔτε χαραγμένο δρόμο, γιά νά σέ βοηθήσουν. Καί γιά τά δύο

τούτα καθήκοντα, πού κρατᾶμε κρυμμένα μέσα μας καί τά παραδίνουμε στους ἄλλους χωρίς νά φωτίσουμε τό μυστικό τους, δέν ὑπάρχουν γενικοί κανόνες. "Ὅσο ὅμως πιά πολύ ἀποζητᾶμε τή μοναξιά στή ζωή μας, τόσο περισσότερο ζυγώνουμε τό μεγάλο νόημα τοῦ ἔρωτα καί τοῦ θανάτου. Οἱ ἀπαιτήσεις πού, τραχύς καί δύσκολος, ὁ ἔρωτας ἔχει ἀπ' τή ζωή μας σ' ὅλη της τήν πορεία, εἶναι πάρα πολύ βαριές, κι ἐμεῖς, στά πρῶτα μας βήματα, εἴμαστε πολύ ἀδύναμοι μπροστά τους." Ἄν ὅμως σταθοῦμε καρτερικοί καί δεχτοῦμε τόν ἔρωτα αὐτόν σάν τραχιά μαθητεία — ἀντίς νά χανόμαστε σ' ὅλα κεῖνα τά εὐκόλα καί κούφια παιχνίδια, πού ἐπινόησε ὁ ἄνθρωπος γιά νά μήν ἀντικρύζει κατάματα τή βαθύτατη σοβαρότητα τῆς ζωῆς — ἴσως τότε, κεῖνοι πού θά ῥθουν καιρό ἔπειτ' ἀπό μᾶς, νά νιώσουν μιά κάποια πρόοδο κι ἓνα ξαλάφρωμα· καί θά ᾽ταν σημαντικό τοῦτο.

Σήμερα μόλις, μπορούμε κι αντικρύζουμε χωρίς προκατάληψη τις σχέσεις του ενός ανθρώπου με τόν άλλον· οί προσπάθειές μας νά «ζήσουμε» αὐτές τις σχέσεις δέν ἔχουν μπροστά τους κανένα πρότυπο, κανένα παράδειγμα γιά νά τις ὀδηγήσει. Κι ὅμως μέσα στό διάβα του καιροῦ ὑπάρχουν μερικά πρότυπα, πού ἄλλο δέ θέλουν παρά νά βοηθήσουν τά δισταχτικά πρῶτα μας βήματα.

Ἡ Νέα Κοπέλα κι ἡ Γυναίκα, στήν καινούργια τους, τήν ἀτομική τους ἐξελικτική πορεία, μονάχα γιά λίγον καιρό θ' ἀντιγράφουν τις ἀντρικές συνήθειες, καλές καί κακές, μονάχα γιά λίγον καιρό θά μαϊμουδίζουν τ' ἀντρικά ἐπαγγέλματα. "Αμα περάσει ἡ ἀβεβαιότητα τῶν μεταβατικῶν αὐτῶν περιόδων, τότε θ' ἀποφανεῖ πώς οί γυναῖκες διάβηκαν ἀπ' ὄλα αὐτά τά (συχνά γελοῖα) μασκαρέματα, μόνο καί μόνο γιά νά ξεπλύνουν τήν ἐσωτατη ὕπαρξή τους ἀπ' τις παραμορφω-

τικές ἐπιδράσεις τοῦ ἄλλου φύλου. Οἱ γυναῖκες — πού μέσα τους κατοικεῖ μιὰ ζωὴ πιό αὐθόρμητη, πιό γόνιμη, γεμάτη ἀπό περισσότερη ἐμπιστοσύνη — εἶναι, σίγουρα, πιό ὄριμες, πιό «ἀνθρώπινες» ἀπ' τὸν ἄντρα — τό φαντασμένο κι ἀνυπόμονον ἀρσενικό, πού καταφρονάει ὅ,τι νομίζει πὼς ἀγαπάει, ἐπειδὴ δέ γνώρισε ποτέ τὴν τραχιά καρποφορία τῶν σπλάχνων, πού θά τοῦ ξάνοιγε (ὅπως στή γυναίκα) τά μυστικά βάθη τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἡ «ἀνθρωπιά» τῆς γυναίκας, ὀριμασμένη μέσα στὸν πόνο καὶ τὴν καταφρόνια, θά βγεῖ στό φῶς τῆς μέρας, ὅταν ἡ γυναίκα λυτρωθεῖ ἀπ' τίς κοινωνικές συμβατικότητες, ὅπου τὴν καταδικάζει ἡ ἀποκλειστικά θηλυκὴ ὑπόστασή της. Κι οἱ ἄντρες, πού δέ νιώθουν ἀκόμα σήμερα πὼς ἡ ὥρα αὐτὴ ζυγώνει, θά ξαφνιαστοῦν μέ τὸν ἐρχομὸ της καὶ θά νικηθοῦν. Δέν ἀργεῖ ἡ μέρα (σίγουρα σημάδια τό μαρτυροῦνε κιόλας, προπάντων στίς χῶρες τοῦ βορρᾶ)

δέν ἀργεῖ ἡ μέρα πού ἡ Νέα Κοπέλα θά ὑπάρξει, ἡ Γυναίκα θά ὑπάρξει· πού οἱ λέξεις «νέα κοπέλα» καί «γυναίκα» δέ θά σημαίνουν πιά μονάχα τό ἀντίθετο τοῦ ἀρσενικοῦ, μά κάτι ξεχωριστό, πού θά ἔχει δική του ἀξία κι ὑπόσταση, κάτι πού δέ θά ἔναι ἀπλό συμπλήρωμα ἄλλου, μά ὀλοκληρωμένη μορφή τῆς ζωῆς καί τῆς ὑπαρξῆς —: ἡ γυναίκα-γνήσιος ἄνθρωπος.

Αὐτή ἡ πρόοδος (ἐνάντια στή θέληση τοῦ ἄντρα, πού θά μείνει, στήν ἀρχή, πίσω) θά μεταμορφώσει ριζικά τήν ἐρωτική ζωή, πλημμυρισμένην ἀπό τόσες πλάνες σήμερα: ὁ ἔρωτας δέ θά ἔναι πιά σχέση ἄντρα μέ γυναίκα, ἀλλά Ἄνθρωπου μέ Ἄνθρωπο· θά στέκει πιό κοντά στήν ἀνθρώπινη φύση (γεμάτος ἀπειρη ἀπαλότητα καί σεβασμό, καλός καί καθάριος σέ ὅλα κεῖνα πού σμίγει καί χωρίζει). Θά ἔναι ὁ ἔρωτας πού προετοιμάζουμε μ' ἀγωνία καί μόχθο: δύο Μοναχικοῖ Ἄνθρωποι, πού θά προστατεύουν, θά

συμπληρώνουν, θά περιορίζουν και θά σέβονται ὁ ἕνας τόν ἄλλον.

Καί τοῦτο ἀκόμα: μή νομίσετε πώς χάθηκε ὁ μέγας ἔρωτας πού σᾶς κυρίεψε κάποτε στά ἐφηβικά σας χρόνια· δέ μέστωσαν, τότε, ἐντός σας τρανοί κι εὐγενικοί πόθοι καί σχέδια πού, σήμερα ἀκόμα, τροφοδοτοῦν τή ζωή σας; Πιστεύω πώς αὐτός ὁ ἔρωτας μένει ἔτσι ἀφθαρτος καί δυνατός μέσα στή θύμησή σας, ἐπειδή στάθηκε ἡ πρώτη σας βαθιά μόνωση, ὁ πρῶτος ἐσώτερος μόχθος πού κάνατε στή ζωή σας.

Σᾶς εὐχομαι κάθε καλό, ἀγαπητέ Κύριε Karpus.

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

VIII

Borgeby gard, Flädie, Σουηδία,
12 Αύγουστου 1904

Θέλω πάλι νά μιλήσω μαζί σας λίγο, ἀγαπητέ Κύριε Karpus, κι ἄς μὴν ἔχω νά σᾶς πῶ τίποτα πού θά μπορούσε νά σᾶς βοηθήσει ἢ νά σᾶς σταθεῖ χρήσιμο... Περάσατε πολλές καί μεγάλες θλίψεις, πού διάβηκαν τώρα πιά. Καί λέτε πώς καί τό διάβα τους ἀκόμα ἦταν βαρὺ κι ὀδυνηρό. Ἀναρωτηθήκατε, ὅμως, ἂν οἱ μεγάλες αὐτές θλίψεις δέ διαπεράσανε τό ἐσώτερο εἶναι σας; ἂν δέν ἀλλάξατε, σεῖς, κάπου, σέ κάποιο σημεῖο τῆς ὑπόστασής σας, τὴν ὥρα πού ἦσαστε θλιμμένος; Ἐπικίνδυνες καί βλαβερές εἶναι μονάχα κεῖνες οἱ θλίψεις πού, γιὰ νά τίς βουβάνουμε, τίς σέρνουμε μέσα στόν ὄχλο· ὅπως οἱ ἀρρώστιες πού γιατρεύτηκαν ἀνόητα κι ἐπιπόλαια, πισωπλατίζουν

κι ἐκεῖνες γιά λίγο μόνο, κι ἔπειτα ξαναγυρνᾶνε πιά τρομερές. Καί στοιβάζονται ἐντός μας κι εἶναι ζωὴ κι αὐτές, ζωὴ καταφρονεμένη ὅμως, χαμένη ζωὴ, πού δέν τή ζήσαμε, καί πού μπορεῖ ὥστόσο νά μᾶς φέρει στό θάνατο. "Ἄν ἦταν βολετό ν' ἀπλωθεῖ ἡ ματιά μας πέρ' ἀπ' τά σύνορα τῆς νόησής μας, καί, ἀκόμα μακρύτερα, ἀπ' τό φράχτη τῆς διαίσθησής μας — ἴσως τότε νά δεχόμαστε μέ μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη τίς θλίψεις μας παρά τίς χαρές μας. Γιατί, τίς στιγμές αὐτές, κάτι Καινούργιο σταλάζει ἐντός μας, κάτι "Ἄγνωστο μᾶς διαπερνᾶ· δειλὴ καί τρομαγμένη ἡ ψυχὴ μας βουβαίνεται, ὅλα μέσα μας παραμερίζουν, βαθιά γαλήνη ἀπλώνεται καί τό Καινούργιο, τό "Ἄγνωστο, ὀρθώνεται στή μέση σιωπηλό.

Πιστεύω πῶς ὅλες σχεδόν οἱ θλίψεις μας εἶναι στιγμές ψυχικῆς ἔντασης, πού τίς ὑπομένουμε σά νά μᾶς πέτρωσε κάποια παράλυση, τρομαγμένοι ἐπειδὴ νιώ-

θουμε πώς τὰ ξαφνιασμένα αισθήματά μας δέ ζοῦνε πιά· ἐπειδὴ μείναμε μόνοι μέ τό Ξένο ἐκεῖνο πού εἰσχώρησε μέσα μας· ἐπειδὴ στερηθήκαμε ὅλα κεῖνα πού μᾶς εἶχε δέσει μαζί τους ἡ συνήθεια κι ἡ ἐμπιστοσύνη· ἐπειδὴ στεκόμαστε καταμεσῆς σ' ἓνα πέρασμα, ὅπου δέ μπορούμε νά σταθοῦμε ἄλλο. Γι' αὐτό περνάει κι ἡ θλίψη ἀπό κεῖ: τό Καινούργιο, τό "Αγνωστο, πού ἔχει σταλάξει ἐντός μας, εἰσχώρησε στήν καρδιά μας, ἔφτασε ὡς τίς πιό μύχιες γωνιές της, καί μάλιστα δέν εἶναι πιά ἐκεῖ — εἶναι στό αἷμα μας μέσα. Κι ἔτσι δέν ξέρουμε τί ἔτρεξε. Εὐκόλα θά μπορούσαν νά μᾶς πείσουν πώς δέν ἔτρεξε τίποτα, κι ὡστόσο ἔχουμε ἀλλάξει, ὅπως ἀλλάζει ἓνα σπίτι ἅμα μπεῖ κάποιος ξένος μέσα. Δέ μπορούμε νά ποῦμε ποιός ἤρθε, δέ θά τό μάθουμε ἴσως ποτέ· πλῆθος σημάδια ὅμως δείχνουν, πώς, ἔτσι, μ' αὐτόν τόν τρόπο, εἰσχώρησε ἐντός μας τό Αὔριο, γιά νά μεταμορφωθεῖ

μέσα στη δική μας υπόσταση πολύ πριν έρθει ή ώρα του να πραγματοποιηθεί στην έξωτερική μορφή του. Νά γιατί είναι τόσο σημαντική ή μοναξιά κι ή αυτοσυγκέντρωση σάν είσαι θλιμμένος: έπειδή ή στιγμή αυτή πού μοιάζει (έπιφανειακά) άδεια και πετρωμένη, ή στιγμή αυτή όπου τό Αύριο σταλάζει έντός μας, είναι πολύ κοντύτερα στη ζωή από κείνη τήν άλλη στιγμή, όπου τό Αύριο μάς έρχεται μέσα στό θόρυβο, τυχαία και μοιραία λές, σά νά μάς τό επιβάλλουν άπ' έξω. "Όσο πιό σιωπηλοί, πιό καρτερικοί, πιό συγκεντρωμένοι είμαστε τίς ώρες τής θλίψης μας, τόσο είσχωρεϊ πιό βαθιά και πιό άσφαλτα τό Καινούργιο, τό "Άγνωστο, έντός μας, τόσο τό καταχτοῦμε πιό πλέρια, τόσο περισσότερο γίνεται, αυτό, *Μοίρα* μας. Κι όταν μιά μέρα, άργότερα, ή μοίρα μας «πραγματωθεϊ» (δηλαδή: ξεφύγει από μέσα μας και «προβληθεϊ» στους άλλους), τότε θά νιώσουμε πώς συγ-

γενεύει στενά μέ τό ἐσώτατο Εἶναι μας. Κι ἔτσι πρέπει. Πρέπει — κι αὐτός εἶναι ὁ δρόμος πού θά διαβεῖ ἢ ἐξέλιξή μας — νά μὴν ἀνταμώσουμε στήν πορεία μας παρά μόνο ἐκεῖνο πού μᾶς ἀνήκει ἀπό πολύν καιρό τώρα. Ἡ ἐπιστήμη ἀναγκάστηκε τόσες καί τόσες φορές ν' ἀλλάξει τίς ιδέες της πάνω στήν κίνηση· ἔτσι κι ἐδῶ, σιγά-σιγά θά διδαχτοῦμε πώς αὐτό πού ὀνομάζουμε Μοίρα δέν ἔρχεται ἀπ' ἔξω στόν ἄνθρωπο, μά βγαίνει ἀπ' τόν ἄνθρωπο τόν ἴδιο. Ἐπειδή τόσοι καί τόσοι δέν «ἀπορροφήσανε» τή μοίρα τους, καί δέ μεταμορφωθήκανε στά μύχιά τους — γι' αὐτό, καί μόνο, δέν τήν ἀναγνωρίσανε τήν ὥρα πού ξέφευγε ἀπό μέσα τους γιά νά «πραγματωθεῖ». Τούς φάνηκε, τότε, τόσο ξένη πού, μέσα στήν ταραχή καί τόν τρόμο τους, νόμισαν πώς ἢ μοίρα αὐτή τους ἄγγιζε τώρα μόλις γιά πρώτη φορά — τώρα πού θά μπορούσαν νά ὀρκιστοῦν πώς ποτέ πρὶν δέν εἶχαν ἀνταμώ-

σει ἐντός τους κάτι ὅμοιό της. "Ὅπως τόσον καιρό γελιόμαστε πάνω στήν κίνηση τοῦ ἡλίου, ἔτσι γελιόμαστε, ἀκόμα τώρα, πάνω στήν πορεία τῶν μελλούμενων. Τό Αὔριο στέκει ἀσάλευτο, ἀγαπητέ Κύριε Karpus, ἐμεῖς κινιόμαστε ἀδιάκοπα μέσα στό ἀπέραντο διάστημα.

Πῶς μποροῦσε νά μὴν ἦταν τραχιά καί δύσκολη ἡ πορεία μας;

Καί, ἂν ξαναγυρίσουμε στή Μοναξιά, νιώθουμε, ὀλοένα καί πιό καθαρά, πῶς δέν εἶναι, αὐτή, κάτι πού μποροῦμε ἐλεύθερα νά τό πάρουμε ἢ νά τ' ἀφήσουμε. Εἴμαστε Μόνοι. Μποροῦμε, βέβαια, νά ξεγελιόμαστε καί νά πορευόμαστε σά νά μὴν ἦταν ἔτσι τά πράματα. Μά αὐτό εἶν' ὄλο κι ὄλο. Πόσο καλύτερα θά 'ταν, ἂν καταλαβαίναμε πῶς εἴμαστε Μόνοι· ναι: κι ἂν ξεκινάγαμε ἀπ' αὐτή τή βαθιάν ἀλήθεια... Σίγουρα θά μᾶς πιάσει τότε ἕλιγγος, γιατί θά'χουμε χάσει ἀπό μπροστά μας ὅλα τά σημεῖα ὅπου τά μάτια

μας αγαποῦσαν νά αναπαύονται, δέ θά ὑπάρχει πιά τίποτα κοντά μας, καί κάθε τι μακρινό θά 'ναι ἀπίστευτα μακριά ἀπό μᾶς. Μονάχα ὁ ἄνθρωπος πού θά τόν ἐπαιρνες, ἄξαφνα κι ἀπροετοίμαστον, ἀπ' τήν κάμαρά του καί θά τόν τοποθετοῦσες πάνω σέ μιά τετράψηλη βουνοκορφή — μονάχα αὐτός θά μποροῦσε νά νιώσει κάτι παρόμοιο: ἓνας ἀνείπωτος ἀφανισμός κάθε ἀσφάλειας καί σιγουριᾶς, μιά ἐγκατάλειψή του στή διάθεση κάποιας ἄγνωστης Δύναμης θά τόν συντρίβανε σχεδόν. "Αν, μιά στιγμή, φανταζόταν πώς γκρεμίζεται στό κενό ἢ πώς ξετινάχτηκε στό διάστημα ἢ πώς ἔσκασε σέ χίλια κομμάτια — τί τεράστιο ψέμα θά 'πρεπε νά ἐπινοήσῃ τό μυαλό του γιά νά μπορέσει νά κυριαρχήσῃ πάνω στίς αἰσθήσεις του, καί νά τίς γαληνέψῃ!

"Ἐτσι ἀλλάζουν, καί γιά κείνον πού προσηλυτίζεται στή Μοναξιά, ὅλες οἱ ἀποστάσεις, ὅλα τά μέτρα. Πολλές ἀπό

τοῦτες τίς ἀλλαγές εἶναι ξαφνικές κι ἀπότομες· καί (ὅπως στόν ἄνθρωπο κεῖνον πάνω στή βουνοκορφή) γεννιοῦνται ἐντός του παράξενες τότε εἰκόνες κι ἀλλόκοτα αἰσθήματα, πού λές κι ἀψηφᾶνε κάθε ὄριο τῆς ἀντοχῆς του. "Ὁμως εἶναι ἀνάγκη νά τό ζήσουμε καί αὐτό. Πρέπει νά δεχτοῦμε τήν Ὑπόστασή μας ὅσο γίνεται πιό πλέρια· ὅλα, ἀκόμα καί τό ἀκατανόητο, πρέπει νά ἔναι, ἐκεῖ, πιθανά. Κατά βάθος, τό μόνο θάρρος πού ζητᾶνε ἀπό μᾶς εἶναι: νά σταθοῦμε θαρρετοί μπροστά στό Ἀλλόκοτο, τό θαυμαστό, τό Ἀνεξήγητο, πού μπορεῖ ν' ἀνταμώσουμε. Οἱ ἄνθρωποι δείχτηκαν, σ' αὐτό τό σημεῖο, τόσο φοβιτσιάρηδες — κι αὐτό ἔβλαψε ἀνείπωτα τή ζωή. "Ὅλα κεῖνα πού ὀνομάζουνε «φαντασίες» κι «δράματα», ὀλόκληρος ὁ «κόσμος τῶν πνευμάτων» (ὅπως τόν λένε), ὁ θάνατος, αὐτά ὅλα τά τόσο συγγενικά κι «ὁμοούσια» μέ μᾶς πράγματα, τά διώξαμε μέ τήν καθημερινή

ἀντίστασή μας, τόσο μακριά ἀπ' τή ζωή, ὥστε οἱ αἰσθήσεις μας, πού θά μπορούσαν νά τά «συλλάβουν», ἀτροφήσανε καί μαράθηκαν. Καί δέ λέω τίποτα σχετικά μέ τό Θεό. "Ὁμως ὁ φόβος μπροστά στό Ἄνεξήγητο, ὄχι μονάχα φτώχυνε τήν ὑπαρξη τοῦ ἀτόμου, μά περιόρισε ἀκόμα καί τίς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρός τόν ἄνθρωπο, τίς τράβηξε ἔξω ἀπ' τό ποτάμι τῶν ἀπέραντων δυνατοτήτων, γιά νά τίς προφυλάξει σέ μιάν ἤσυχη, σίγουρη γωνιά τῆς ἀκροποταμιᾶς. Δέ φταίει μονάχα ἡ τεμπελιά, πού οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἐπαναλαμβάνονται μέ τόση ἀνείπωτη μονοτονία, χωρίς ν' ἀνανεώνονται κάθε φορά: φταίει κι ὁ φόβος, ὁ φόβος μας μπροστά σέ κάτι καινούργιο, πού δέ μπορούμε νά προμαντέψουμε ποιό θά ἔναι τό τέλος του καί πού δέν ἔχουμε τό κουράγιο ν' ἀντιμετρηθοῦμε μαζί του. "Ὁμως, μονάχα ἐκεῖνος πού εἶναι προετοιμασμένος γιά ὅλα, πού δέν ἀρνιέται τίποτα, οὔ-

τε και τό αίνιγμα — μονάχα αυτός θά ζήσει τίς σχέσεις ανθρώπου πρός άνθρωπο σ' όλη τους τή ζωντάνια, και, σύγκαιρα, θά φτάσει ώς τό βάθος τής δικιᾶς του τής ύπαρξης. Γιατί, άν στοχαστοῦμε τήν ύπαρξη τοῦ άτομου σαν ἕνα μεγάλο ἢ μικρό δωμάτιο, εἶναι όλοφάνερο πώς οἱ περισσότεροι δέν ἔμαθαν νά γνωρίζουν παρά μιά μονάχα γωνιά τοῦ δωματίου τους, μιά θέση κοντά στό παράθυρο, μιά λουρίδα όπου πηγαινόρχονται. "Έτσι, βρίσκονται σέ μιά κάποια ασφάλεια. Κι ωστόσο, πόσο πιό ανθρώπινη εἶναι κείνη ἡ γεμάτη κινδύνους «ἔλλειψη-ασφάλειας», πού σπρώχνει τούς φυλακισμένους, στίς ιστορίες τοῦ Ροε, νά «ἔξερευνοῦν» μέ τά δάχτυλά τους τά τρομαχτικά μπουντρούμια τους, και νά νιώθουν πέρα ώς πέρα όλους τούς ανείπωτους τρόμους τής φυλάκισῆς τους ἐκεῖ μέσα. Ἐμεῖς ὅμως δέν εἴμαστε φυλακισμένοι. Καμιά παγίδα, κανένα δόκανο, δέν εἶναι στημένα γύρω

μας. Δέν ἔχουμε νά φοβηθοῦμε τίποτα, γιά τίποτα νά ταραχτοῦμε. Ἐχουμε τοποθετηθεῖ μέσα στή ζωή — στό στοιχεῖο πού μᾶς ταιριάζει καλύτερα ἀπ' ὅλα. Καί, μυριάδες χρόνια προσαρμογῆς μᾶς κάναν τόσο ὅμοιους μέ τό γύρω κόσμο πού, ἂν σταθοῦμε σιωπηλοί, μόλις καί θά ξεχωρίζουμε, μ' ἕναν πετυχημένο μιμητισμό, ἀπ' ὅλα ὅσα μᾶς περιτριγυρίζουν. Δέν ἔχουμε κανένα λόγο νά ἴμαστε δύσπιστοι ἀπέναντι στόν Κόσμο μας, μιά καί δέ μᾶς εἶναι ἐχθρικός κι ἐνάντιος. Ἐάν υπάρχουν τρόμοι μέσα σ' αὐτόν τόν κόσμο, εἶναι τρόμοι δικοί μας. Ἐάν υπάρχουν γκρεμοί, δικοί μας γκρεμοί εἶναι. Ἐάν υπάρχουν κίνδυνοι, πρέπει νά προσπαθήσουμε νά τοὺς ἀγαπήσουμε. Κι ἂν πλάσουμε τή ζωή μας σύμφωνα μέ τήν ἀρχή πώς πρέπει πάντα ν' ἀποζητᾶμε τό δύσκολο — τότε ὅλα κεῖνα, πού σήμερα ἀκόμα μᾶς φαίνονται τόσο ξένα, θά πλημμυρίσουν ἐμπιστοσύνη καί πίστη. Πῶς

θά μπορούσαμε νά ξεχάσουμε τούς ἀρχαίους ἐκείνους μύθους, πού ἀνταμώνουμε στά πρῶτα βήματα ὄλων τῶν λαῶν, τούς μύθους τῶν δράκων πού, τήν κρίσιμη στιγμή, μεταμορφώνονται σέ πριγκιπέσες; Ἴσως ὅλοι οἱ δράκοι τῆς ζωῆς μας νά ἔναι πριγκιπέσες, πού δέν προσμένουν παρά τήν ὥρα πού θά μᾶς δοῦν ὁμορφους καί τολμηρούς. Ἴσως κάθε τι τρομαχτικό νά ἔναι, στό ἀπώτατο βάθος του, ἔρημο κι ἀβοήθητο καί νά προσμένει ἀπό μᾶς βοήθεια.

Δέν πρέπει, λοιπόν, ἀγαπητέ κύριε Karpus, νά τρομάζετε ὅταν κάποια θλίψη ὀρθώνεται μπροστά σας, ἀκόμα κι ἂν εἶναι πιό τρανή ἀπ' ὅλες τίς θλίψεις πού περάσατε ὡς τά σήμερα· ὅταν μιᾶ ἀνησυχία, ὅμοια μέ φῶς καί συννεφοσκιά, περνάει πάνω ἀπ' τά χέρια σας καί πάνω ἀπό κάθε σας πράξη. Πρέπει νά σκεφτόσαστε, τότε, πῶς κάτι γίνεται ἐντός σας, πῶς ἡ ζωή δέ σᾶς ξέχασε, πῶς σᾶς κρα-

τάει στά χέρια της και δέ θά σᾶς παρα-
τήσει. Γιατί θέλετε νά διώξετε ἀπ' τή
ζωή σας κάποιες ἀνησυχίες, κάποιους πό-
νους, κάποιες βαρυθυμίες, ἐνῶ δέν ξέ-
ρετε τί ἔργο πραγματώνουν μέσα σας;
Γιατί ν' αὐτοβασανίζόσαστε μέ τό ρώ-
τημα: ἀπό ποῦ ἔρχονται ὅλ' αὐτά και ποῦ
πηγαίνουν; Μιά και ξέρετε καλά πώς βρι-
σκόσαστε πάνω στήν ἐξέλιξή σας και
πώς, πάνω ἀπ' ὅλα, ἕνα ποθεῖτε: νά με-
ταμορφωθεῖτε. "Αν κάτι ἐντός σας μοιά-
ζει ἀρρωστιάριο, ἀναλογιστεῖτε τότε
πώς ἡ ἀρρώστια εἶναι ἕνα μέσο για νά
λυτρωθεῖ ὁ ὀργανισμός ἀπό ὅ,τι τοῦ εἶ-
ναι ξένο και ἐνάντιο· πρέπει, λοιπόν, νά
βοηθήσετε τήν ἀρρώστια αὐτή ν' ἀκο-
λουθήσει τήν πορεία της ὡς τό τέλος.
"Ἐτσι μονάχα θά μπορέσει και ὁ ὀργανι-
σμός νά συνεχίσει τήν προοδευτική ἐξέ-
λιξή του. Γίνονται τόσα και τόσα ἐντός
σας τήν ὥρα τούτη, ἀγαπητέ κύριε Καρ-
pus! Πρέπει νά 'σαστε ὑπομονετικός, ὅ-

πως οί ἄρρωστοι, καί γεμάτος ἐμπιστοσύνη, ὅπως ἐκεῖνοι πού βρίσκονται σέ ἀνάρρωση· γιατί, ἴσως νά 'σαστε καί τά δυό. Καί κάτι παραπάνω: εἷσαστε καί γιατρός, καί πρέπει σεῖς ὁ ἴδιος νά νοιαστεῖτε γιά τή γιατρεία σας. Σ' ὅλες ὁμως τίς ἀρρώστιες ὑπάρχουν μέρες πού ὁ γιατρός ἓνα μονάχα μπορεῖ: νά περιμένει. Καί αὐτό, ἴσα-ἴσα, πρέπει, ὅσο εἷσαστε γιατρός τοῦ ἑαυτοῦ σας, νά κάνετε τώρα.

Μήν αὐτοεξεταζόσαστε πάρα πολύ. Μή βγάζετε βιαστικά συμπεράσματα ἀπ' ὅ,τι σᾶς συμβαίνει· ἀφῆστε τά πράγματα ν' ἀκολουθήσουν, ἀπλά, τό δρόμο τους. Εἰδαλλιῶς, θά φτάνατε νά κατηγορήσετε (θέλω νά πῶ: ἀπό ἠθική ἀποψη) τά Περρασμένα σας πού, φυσικά, «μετέχουν» σέ κάθε τι πού σᾶς τυχαίνει σήμερα. Οἱ πλάνες, οἱ ἐπιθυμίες καί οἱ πόθοι τῆς παιδικῆς σας ἡλικίας, πού ἔχουν ἀκόμα δύναμη κι ἐπίδραση ἐντός σας, εἶναι κάτι ὀλότελα διαφορετικό ἀπ' τήν εἰκόνα τους

πού 'χει μείνει στή θύμησή σας και πού, σεῖς, τήν καταδικάζετε τώρα. Ἡ παράξενη ὑπόσταση μιᾶς μοναχικῆς κι ἀβοήθητης παιδικῆς ἡλικίας εἶναι τόσο δύσκολη, τόσο περίπλοκη, ἀνοιχτή σέ τόσο πολλές ἐπιδράσεις και, σύγκαιρα, τόσο ξένη ἀπ' ὅλες τίς φυσιολογικές μεταβολές τῆς ζωῆς, ὥστε ὅταν παρουσιάζεται ἓνα βίτσιο, δέν πρέπει νά βιαζόμαστε νά τ' ὀνομάζουμε «βίτσιο». Πρέπει — παντοῦ και πάντα — νά 'μαστε πολύ προσεχτικοί στίς ὀνομασίες πού μεταχειριζόμαστε. Πολύ συχνά ἡ ὀνομασία (και μόνο) κάποιου ἐγκλήματος συντρίβει μιᾶ ζωή, κι ὄχι ἡ ἴδια ἡ ἀνώνυμη πράξη, πού μπορεῖ και νά 'ταν μιᾶ ἀνάγκη αὐτῆς τῆς ζωῆς και νά 'βρισκε σ' αὐτήν, εὐκολα, καταφύγιο. Νομίζετε πώς ξοδέψατε δυνάμεις τεράστιες — και τό νομίζετε μόνο και μόνο ἐπειδή ἡ νίκη σας φαντάζει στά μάτια σας φοβερή και σπουδαία· δέν εἶναι, ἡ νίκη αὐτή, τό «Μεγάλο» πού κα-

τορθώσατε και κάνατε, μ' ὄλο πού τό νικητήριο αἰσθημά σας εἶναι σωστό. «Μεγάλο» εἶναι πού μπορέσατε στή θέση μιᾶς ἀπάτης νά βάλετε κάτι ἀληθινό και γνήσιο. Δίχως αὐτό, ἡ νίκη σας δέ θά 'ταν παρά μιᾶ ἠθική ἀντίδραση χωρίς πλατύτερο νόημα και προέκταση, κι ἄς γεμίζει μιᾶ φάση τῆς ζωῆς σας — τῆς ζωῆς αὐτῆς πού τή συντροφεύουν ὄλες οἱ εὐχές μου, ἀγαπητέ Κύριε Kappus. Θυμηθεῖτε πόσο θερμά ἡ παιδιάτικη ψυχὴ σας ποθοῦσε, τότε, νά ζυγώσει τούς «Μεγάλους». Βλέπω, τώρα, πώς ὁ κύκλος τῶν Μεγάλων δέν τή χωράει πιά και ποθεῖ ἄλλα Μεγαλύτερα. Νά γιατί δέ θά πάψει ποτέ ἡ ζωὴ σας νά 'ναι δύσκολη, μά και γιατί δέ θά πάψει ν' ἀπλώνεται και νά τρανεύει.

Κι ἂν πρέπει κάτι ἀκόμα νά σᾶς πῶ, ἄς εἶναι τοῦτο: μή νομίσετε, ἀπ' τ' ἀπλά ἢ ἤρεμα λόγια πού σᾶς γαληνεύουν καμιά φορά, πώς αὐτός πού πασχίζει νά σᾶς

παρηγορήσει, ζεῖ χωρίς δυσκολίες καί μό-
χθους. Ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη κόπους
καί λύπες, πού δέ γίνεται νά τίς ἀντιπε-
ράσει. Ἀλλιῶτικα, δέ θά μπορούσε νά
βρεῖ τά λόγια τοῦτα γιά σᾶς.

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

IX

Furuborg, Jonsered, Σουηδία,
4 τοῦ Νοέμβρη 1904

Ἀγαπητέ μου Κύριε Karpus,

Ὅλον αὐτό τόν καιρό πού δέν πήρατε γράμμα μου, ταξίδεua ἢ ἤμουν πάρα πολύ ἀπασχολημένος καί δέ μποροῦσα νά γράψω. Σήμερα ἀκόμα, δυσκολεύομαι νά σᾶς ἀπαντήσω, ἐπειδή πλῆθος γράμματα, πού ἔπρεπε νά τελειώσω, κούρασαν τό χέρι μου. Ἄν μποροῦσα νά ὑπαγορέψω, θά σᾶς ἔγραφα ἕνα σωρό πράματα· μιά καί δέ γίνεται, ὅμως, δεχτεῖτε τά λίγα τοῦτα λόγια γιά ἀπάντηση στό μεγάλο γράμμα σας.

Σᾶς συλλογίζομαι τόσο συχνά, ἀγαπητέ Κύριε Karpus, καί μέ τόσο συγκεντρωμένες τίς εὐχές μου σέ σᾶς, πού θά ἔπρεπε, λέω, ἡ σκέψη μου νά σᾶς βοηθήσει κάπως. Ἀντίθετα, ἔχω πολλές ἀμφι-

βολίες ἂν τὰ γράμματά μου μποροῦν νά
σᾶς βοηθήσουν πραγματικά. Μὴν πεῖτε:
«Μά ναί, καί βέβαια μέ βοηθᾶνε». Δε-
χτεῖτε τα, ἔτσι, ἤρεμα, χωρίς νά μ' εὐ-
χαριστεῖτε τόσο, κι ἀφήστε νά δοῦμε τί
θά φέρει ὁ καιρός στό πέρασμά του.

Δέ θά 'ναι, ἴσως, χρήσιμο νά μπῶ στίς
λεπτομέρειες πού γράφετε. "Ο,τι θά εἶ-
χα νά σᾶς πῶ γιά τήν κλίση σας στήν ἀμ-
φιβολία ἢ γιά τήν ἀδυναμία σας νά συν-
ταιριάσετε τήν ἐξωτερική μέ τήν ἐσω-
τερική ζωή σας, ἢ γιά κάθε ἄλλο σας πρό-
βλημα — σᾶς τό 'χω κιόλας πεῖ: εὐχομαι,
ἄλλη μιά φορά, νά βρεῖτε ἀρκετή καρτε-
ρία μέσα σας, γιά νά ὑποφέρετε, κι ἀρκε-
τήν ἀπλότητα, γιά νά πιστέψετε. Ἐμπι-
στευτεῖτε, ὀλοένα καί περισσότερο, σέ
ὅ,τι εἶναι δύσκολο, καί στή μοναξιά σας.
Γιά τ' ἄλλα, ἀφήστε τή ζωή ν' ἀκολου-
θήσει τό δρόμο της. Πιστέψτε με: ἡ ζωή
ἔχει δίκιο παντοῦ καί πάντα.

Κι ὅσο γιά τὰ αἰσθήματα: ἀγνά εἶν'

ὄλα τὰ αἰσθήματα πού σᾶς κάνουν ν' αὐτο-
συγκεντρωθῆσατε καί ν' ἀνυψωνόσατε·
χυδαῖο εἶναι τό αἰσθημα πού ἀγκαλιάζει
μονάχα μιὰ πλευρά τῆς ὑπαρξῆς σας καί
πού, ἔτσι, σᾶς παραμορφώνει. Κάθε τι
πού θά μπορούσατε νά σκεφτεῖτε γιά τά
παιδικά σας χρόνια, εἶναι καλό. Κάθε τι
πού σᾶς ἀξιάίνει περισσότερο ἀπ' ὅ,τι, καί
στίς καλύτερες ἀκόμα ὥρες σας, ἤσαστε
ὡς σήμερα, εἶναι καλό. Κάθε ἔξαρση εἶ-
ναι καλή, φτάνει νά 'χει ἀπλωθεῖ σ' ὄλο
σας τό αἶμα, φτάνει νά μήν εἶναι παρα-
ζάλῃ ἢ ταραχή, παρά μόνο χαρά, χαρά
διάφανη ὡς τά βάθη της! Καταλαβαίνετε
τί θέλω νά πῶ;

Κι ἡ ἀμφιβολία σας ἀκόμα μπορεῖ νά
γίνει πολύτιμο χάρισμα, ἅμα τήν πλάσε-
τε ὅπως πρέπει καί τήν κάνετε ὄργανο
γνώσης, ὄργανο κριτικῆς. Ρωτᾶτε την,
κάθε πού θά θελήσει ν' ἀφανίσει κάτι, τί
ἄσκημο τοῦ βρίσκει· ζητᾶτε της ἀποδεί-
ξεις· ἐξετάζετέ την προσεχτικά: ἴσως νά

δειτε, τότε, πώς είναι δισταχτική και φθαρμένη, ή, ίσως πάλι, πώς βρήκε τό δρόμο. Προπάντων όμως μὴν ὑποχωρεῖτε μπροστά της, ζητᾶτε της κάθε φορά νά σᾶς ἀραδιάζει τὰ ἐπιχειρήματά της — μὴν τό ξεχάσετε αὐτό ποτέ. Καί θά ῥθει μέρα πού ὁ Χαλαστής αὐτός θά γίνει ἕνας ἀπ' τοὺς καλύτερους δουλευτές σας, — ὁ πιό ἔξυπνος ἴσως ἀπ' ὅλους πού δουλεύουν στό χτίσιμο τῆς ζωῆς σας.

Αὐτά εἶναι ὅλα ὅσα μπορῶ νά σᾶς πῶ σήμερα, ἀγαπητέ Κύριε Karpus. Σᾶς στέλνω όμως, μαζί, τό ἀνάτυπο ἑνός ποιήματος πού δημοσίεψα στό *Deutsche Arbeit* τῆς Πράγας. Ἐκεῖ σᾶς μιλάω κι ἄλλο γιά τή ζωή και τό θάνατο — και γιά τό πόσο εἶναι, και τὰ δύο, γιγάντια και μεγαλόπρεπα.

Δικός σας

RAINER MARIA RILKE

X

Παρίσι, δεύτερη μέρα τῶν
Χριστουγέννων 1908

Ἄν ξέρατε, ἀγαπητέ Κύριε Καρπυς, πόση χαρά μοῦ ἔφερε τ' ὠραῖο σας γράμμα! Τά νέα σας πού μοῦ γράφετε — τώρα πού ξανάγιναν χειροπιαστά καί μποροῦν νά ἐκφραστοῦν... — μοῦ φάνηκαν καλά νέα, κι ὅσο πιό πολύ τ' ἀναλογιζόμουν τόσο ἔβρισκα πώς εἶναι στ' ἀλήθεια καλά. Ἦθελα νά σᾶς τό γράψω αὐτό τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων, ἀλλά μέσα στήν πολύμορφη κι ἀδιάκοπη δουλειά πού γεμίζει τή ζωή μου τοῦτον τόν χειμῶνα, ἤ παλιά γιορτή ἤρθε τόσο γρήγορα πού δέν εἶχα καιρό οὔτε τίς ἀπαραίτητες ἐτοιμασίες νά κάνω — καί, πολύ λιγότερο, νά γράψω.

Σᾶς συλλογίστηκα ὅμως συχνά τίς γιορτινές αὐτές μέρες. Καί σᾶς ἔβλεπα

γαλήνιο στό μοναχικό σας φρούριο, ἀνά-
μεσα στά ἐρημικά βουνά, πού οἱ μεγάλοι
νότιοι ἄνεμοι χυμᾶνε ἀπάνω τους, σά νά
ᾔθελαν νά τά ξεσκίσουν καί νά τά κατα-
πιούν...

Παντοδύναμη θά ᾖ ἡ γαλήνη ὅπου
κατοικοῦν τέτοιοι ἤχοι, τέτοιες ἀσταμά-
τητες δυνάμεις. Κι ἅμα συλλογιστεῖ κα-
νεῖς πώς, πλάι σ' αὐτά, ἔρχεται κι ἡ πα-
ρουσία τῆς μακρινῆς θάλασσας, κι ἀντη-
χεῖ μέ τόν πιό μύχιο ἴσως τόνο, μέσα στήν
προϊστορική τούτη ἀρμονία, — τότε μο-
νάχα μιά εὐχή μπορεῖ νά κάνει γιά σᾶς:
ν' ἀφεθεῖτε, μ' ἐμπιστοσύνη κι ὑπομονή,
στό ἔργο τῆς μεγαλόπρεπτης αὐτῆς Μονα-
ξιᾶς, πού τίποτα πιά δέ δύνεται νά τή
σβῆσει ἀπ' τή ζωή σας: θά ἐπιδράσει πά-
νω σ' ὅ,τι σᾶς μέλλεται νά ζήσετε καί νά
κάνετε, σά μιά ἀνώνυμη δύναμη, μέ σιω-
πηλή κι ἀσταμάτητη ἀποφασιστικότη-
τα — ὅπως τό αἶμα τῶν προγόνων μας
κυλάει ἀδιάκοπα ἐντός μας καί, σμίγον-

τας μέ τό δικό μας, φτιάνει τό Μοναδικό
ἐκεῖνο, πού δέν ἔγινε ποτέ πρίν καί δέ θά
ξαναγίνει ποτέ πιά· τή ζωή μας σέ κάθε
της στροφή.

Ναί: χαίρομαι πού ἡ ὕπαρξή σας εἶναι
ἔτσι στέρεα τώρα, μ' αὐτό τό βαθμό, αὐ-
τή τή στολή, αὐτή τήν ὑπηρεσία, ὅλα αὐ-
τά τά χεροπιαστά καί ξεκαθαρισμένα
πράματα. Σέ τοῦτο τό πλαίσιο, ἀνάμεσα
στή λιγιστή, ἀπομονωμένη κι αὐτή,
φρουρά, τό ἐπάγγελμά σας ἀποχτᾶ σο-
βαρότητα κι ἀναγκαιότητα: δέν εἶναι πιά
παιχνίδι, οὔτε χάσιμο καιροῦ· εἶναι μιᾶ
ἄγρυπνη ἀποστολή, πού ὄχι μόνο δέν κα-
ταπιέζει τήν προσωπικότητα, μά καί τή
δυναμώνει. Ἕνας «τρόπος ζωῆς», πού
νά μᾶς πλουτίζει, πού νά μᾶς στήνει ἀπό
καιρό σέ καιρό ἀντιμέτωπους στά μεγά-
λα μυστικά τῆς ζωῆς: νά τί μᾶς χρειά-
ζεται, καί τίποτ' ἄλλο.

Κι ἡ τέχνη, ἀκόμα, δέν εἶναι παρά ἕ-
νας τρόπος ζωῆς. Μποροῦμε, ζώντας ἔτσι

ἢ ἀλλιῶς, νά προετοιμαζόμεστε γι' αὐ-
τήν χωρίς νά τό ξέrouμε. Κάθε τι πραγ-
ματικό βρίσκεται πολύ πιό σιμά της ἀπό
τά ψευτοκαλλιτεχνικά ἐπαγγέλματα, πού
δέν ἔχουν καμιά σχέση μέ τήν πραγματι-
κή ζωή καί πού, ἐνῶ πιθηκίζουν τήν τέ-
χνη, ἀρνιοῦνται καί προσβάλλουν «ἐργῶ»
ὅλη της τήν ὑπόσταση· αὐτό κάνει ἡ Δη-
μοσιογραφία, ὅλη σχεδόν ἡ Κριτική καί
τά τρία τέταρτα αὐτοῦ πού ὀνομάζεται
ἢ πού θέλει νά ὀνομάζεται Λογοτεχνία.
Μέ δύο λόγια, χαίρομαι πού ἀποφύγατε
τούς ἐπικίνδυνους αὐτούς δρόμους καί
πού βρισκόσαστε μόνος κι ἀδείλιαστος
μέσα στήν τραχιά πραγματικότητα. Εὐ-
χομαι, ὁ χρόνος πού ἔρχεται, νά σᾶς κρα-
τήσει σ' αὐτό τό δρόμο, καί νά σᾶς δυ-
ναμώσει.

Πάντα δικός σας

RAINER MARIA RILKE

**ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ ΤΟΥ 1995
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ
«ΙΚΑΡΟΣ»**

